

Actum Tilliburgis

Jaargang 47, nummer 1, januari 2017

Mededelingenblad van Heemkundekring 'Tilborch'

Secretariaat

Coromandelstraat 32
5037 JP Tilburg
013 - 53 62 566

www.heemkundekringtilburg.nl

Redactie

Theo van Etten
tee.joo@live.nl

Stadsnatuur: van Affeseervogel tot Zoemende wingerd

Vooruitblik op de lezing van 19 januari door Rob Vereijken

weer een geschikte leefplaats is voor specifieke planten en dieren. De meeste Tilburgers genieten wel van de natuur in de parken en vijvers. Maar daarnaast barst het ook van leven op het trottoir, de vluchtheuvel, een braakliggend terreintje, een spoorberm, volkstuin of een muur. En daar staat bijna niemand bij stil.

Tijdens deze lezing neemt de spreker u mee door onze stad. Verschillende hoekjes in Tilburg zullen de revue passeren. Ook typisch Brabantse dieren als strontpikker, snip-snip-snijer, keldervarken en vuurvlam komen aan bod. Ook laat hij zien dat de afgelopen dertig jaar heel veel veranderd is in het stadsleven.

Heemkundelid Rob Vereijken schrijft al 13 jaar in de Tilburgse Koerier over zijn natuurontdekkingen in de stad. Onlangs zijn 120 verhalen van hem gebundeld in een boek: 'Stadsnatuur, van Affeseervogel tot Zoemende wingerd'. Het boek is uitgegeven door de KNNV-afdeling Tilburg en bevat 120 verhalen over allerlei dieren en planten die in de directe leefomgeving te vinden zijn.

De verhalen bevatten veel wetenswaardigheden en zijn boeiend, met humor en met oog voor detail beschreven. Zowel het leven in huis, zoals de bedwants, steekmug en papiervisje komen aan bod, maar ook het leven in de tuin en langs de straat.

Tijdens de lezing bespreekt Rob planten, vogels en ander dierlijk leven. Hij hoopt dat de aanwezigen na de avond met meer verwondering en aandacht de Tilburgse stadsnatuur bekijken. Zijn boek (in full color en bijna 300 bladzijden) zal ook te koop zijn op de lezingavond.

Natuurlijkhebbers verlaten in hun vrije tijd stad en dorp, om de natuur in te trekken. Vaak beseffen ze niet dat ze een natuurgebied achter zich laten. De natuur in onze eigen stad Tilburg heeft namelijk enorm veel verrassende kanten.

Rob Vereijken, bioloog en stadsnatuurkenner, doet hier al jaren onderzoek naar. Hij ontdekte dat de biodiversiteit in de stad zo groot is, omdat ieder plekje

Offerfeesten en midwinterzonnnewende

Terugblik op de lezing van Jan Franken op 15 december.

Het liefst had Jan Franken het licht in het RAT helemaal uitgedaan, zodat wij gevoeliger en ontvankelijker zouden worden voor deze donkere periode in het jaar.

Zonder kunstlicht en met veel onverklaarde gebeurtenissen moet dat gevoel nog veel sterker zijn geweest in de periode van de Vikingen (400 voor Chr. tot 1000 na Chr.) De sterren waren nog helder te zien, zon en maan speelden een belangrijke rol en men was gevoelig voor verhalen.

De mensen waren ook een beetje bang. De goden heersten, zoals Wodan de oppergod. Die naam zit nog steeds in woensdag, maar ook in Woensel en Woensdrecht. Zo zit ook Fraire, Fieze in vrijdag.

De band met de voorvaderen was heel belangrijk en werd sterk aangehaald. Er werd geofferd en gefeest. Tijdens de midwinterzonnnewende veranderen de tijden van zonsondergang en zonsopkomst 12 dagen niet, een bijzondere periode.

Ook zijn er parallellen tussen Wodan en Sinterklaas: beide zijn allesweters, reizen op een wit paard door de lucht en belonen en straffen.

Het publiek luisterde stil en geboeid. Tenslotte eindigde Jan met een gedicht over heidenen, een groep die altijd klaarstaat om te helpen.

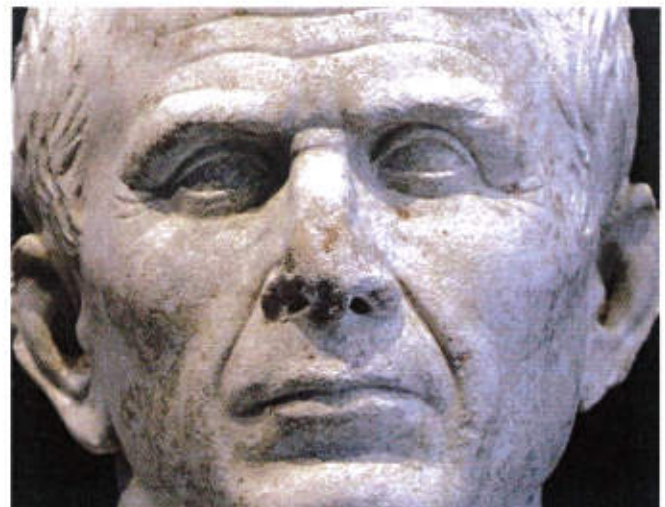
Na de pauze bleef de catering open. De werkgroep Driekoningen presenteerde het programma voor de komende tijd. Daarna droegen Marianne en Jan Sikkers met veel verve verschillende kerstliedjes voor, waardoor de kerstsfeer er goed in zat. Voor herhaling vatbaar.

Nederlandse Killing Fields?

Volgens recente informatie zou Julius Caesar in Kessel (gemeente Oss) in het jaar 55 voor Christus een grote slachting hebben aangericht. Daarom wordt deze plek ook wel 'het vroegst bekende killing field van Nederland' genoemd. Een en ander zou blijken uit archeologische vondsten.

Op dinsdagavond 17 januari zal archeoloog prof. dr. Nico Roymans (VU) tijdens een Science Café meer vertellen over zijn onderzoek naar deze genocide. In zijn lezing zal hij onder meer belichten hoe hij tot zijn conclusies is gekomen, hoe de veldslag er toentertijd heeft uitgezien en wat de historische betekenis is van deze ontdekking.

Het Science Café zal plaatsvinden in De Harmonie, Stationsstraat 26 in Tilburg, aanvang 20:00u. (inloop 19:30u uur en de entree bedraagt € 3,-)

Op de website (www.sciencecafetilburg.nl) kunt u meer lezen over deze avond. Voor meer informatie kunt u altijd contact opnemen met Juliette Schaafsma: J.Schaafsma@uvt.nl.

Van Sterrenloop tot Inspiration

Programma van de Driekoningenwerkgroep december 2016 tot januari 2017

De werkgroep 3K mag terugkijken op een prachtig programma. In de periode van 20 december tot 5 januari vonden diverse activiteiten plaats. Over de Driekoningenwandeling op 6 januari vanuit het Paleis-raadhuis berichten we volgende keer meer.

Elckerlyc

Op 20 december trad in de Hasseltse kapel de muziekgroep Elckerlyc-Speellieden op, die op een bijzondere wijze de adventsperiode tot en met Driekoningen aan bod lieten komen.

Hierbij werd gebruik gemaakt van authentieke instrumenten en prachtige zang.

Sterrenloop

Op 22 december vond de Sterrenloop plaats. Jammer dat dit evenement, door te weinig publiciteit, matig werd bezocht.

Maar een hoogtepunt was onbetwist het schitterende, speciaal voor deze gelegenheid geschreven poppenspel met nieuwe, handgemaakte poppen in de Hasseltse kapel. Ook restaurant De Postelse Hoeve bood ons welwillend zijn diensten aan.

Lezing

3 januari was de avond van de Driekoningenlezing door Wouter Prins in de sfeervolle Hasseltse kapel. Wouter is conservator van het Museum voor Religieuze Kunst uit Uden.

Hij verwoordde de Driekoningen in de kunst.

Zijn lezing werd gevolgd door een verrassend mooi optreden van het dameskoor 'Inspiration' onder leiding van de Russische pianist en koorleider Iskender.

Na de pauze trad de getalenteerde Vlaamse actrice Mireille Vaessen op met een programma, dat was geïnspireerd op Dario Fo.

Voorlezen

Op woensdag vertelde en las Marion Helmer in de bibliotheek Koningsplein voor, voor kinderen. tevens was een bescheiden expositie over Driekoningen ingericht.

Nieuwjaarswens Bestuur Heemkundekring

Het afgelopen jaar heeft grotendeels in het teken gestaan van een gevecht met de gemeente Tilburg om het cultuurhistorisch waardevol Stadskantoor 1 te behoeden voor vermindering. Door een niet aflatende inzet van een groot aantal leden, samenwerking met een aantal andere erfgoedorganisaties, politieke partijen, verenigingen en stichtingen, is het door professioneel en constructief

overleg gelukt om een aantal van onze wensen te verzilveren. Door deze actie heeft de Heemkundekring veel bekendheid gekregen in Tilburg en omgeving.

Verder hebben drie van onze leden en ook de werkgroep monumenten een boek uitgebracht. Jammer dat de publicitaire aandacht van dit alles niet geleid heeft tot een ledenaanwas.

Het tegendeel heeft plaatsgevonden. Vandaar ook dat komend jaar in het teken zal staan van ledenwerving.

In het vertrouwen dat wij dit gezamenlijk kunnen bewerkstelligen, wensen wij jullie allen een gelukkig, gezond en vooral een "samenhorend" verenigingsjaar 2017 toe.

Project Stadstraat

Tussen de Bisschop Zwijzenstraat en de Oude Dijk, achter de concertzaal, ligt de Stadstraat: een klein en onbekend straatje in Tilburg. Maar als het aan bewoonster Pia van den Berg ligt, komt daar binnenkort verandering in. In 2018 brengt zij niet alleen een boek over de straat uit, maar komt er ook een dansvoorstelling.

Het project combineert de architectonische verhalen met die van de oud-bewoners uit de periode 1900-1950. Heeft u informatie over de Stadstraat of mocht u interesse hebben, dan kunt u dit altijd laten weten op info@stadstraat013.nl

Nieuwjaor

Christ Libregts
(december 2016)

Òp ouwejaorsaovend blaojer ik vlug
Dur munnen vollen agènda trug:
Wè hèk krèk gedaon?
Hoest ammel gegaon?
En den olliefaant krimpt tot en mug.

Nò d'olliebòlle èn ròtjesgeflèut
Gao'k plènne èn kèèk dus verèut.
Mar: weet ik wèt wòrt?
Nèè, èn et antwoord is kòrt:
Ge kèkt dur en matgloaze rèut!

Lezingen 2017

Eerstvolgende lezing:	19 januari 2017
Agenda:	16-2, 16-3, 20-4, 18-5, 15-6, vakantie, 21-9, 19-10, 16-11, 21-12
Locatie:	Regionaal Archief Tilburg, Kazernehof 75
Aanvang:	20:00u.

Wilt u deze nieuwsbrief niet langer ontvangen, stuur dan een e-mail naar het secretariaat: janrossou@gmail.com

Alle nieuwsbrieven kunt u teruglezen op de website van de heemkundekring:
www.heemkundekringtilburg.nl

Rekeningnummer: NL85 INGB 0002920712 t.n.v. Heemkundekring Tilburg te Tilburg

Actum Tilliburgis

Jaargang 47, nummer 2, februari 2017

Mededelingenblad van Heemkundekring 'Tilborch'

Secretariaat

Coromandelstraat 32
5037 JP Tilburg
013 - 53 62 566

www.heemkundekringtilburg.nl

Redactie

Theo van Etten
tee.joo@live.nl

Verdwenen Rauwbraken

Vooruitblik op de lezing van 16 februari door Theo van Etten

In de noordoostelijke hoek van de gemeente Tilburg, waar nu het industrieterrein Loven ligt, werd het aanzicht tot zo'n vijftig jaar geleden bepaald door bossen, weiden, leemputten, twee steenfabrieken en slechts hier en daar een boerderij of koffiehuis. In korte tijd verdween dit unieke gebied onder een dikke laag spuitend zand, waardoor slechts de herinneringen van hen die het gebied ooit bezochten, resteerden. En dat waren er velen!

Van oerlandschap tot leemputten. In het boek 'Verdwenen Rauwbraken' brengen talloze anekdotes, feiten en afbeeldingen de historie van de Rauwbraken tot leven. Maak kennis met 'Die Ruijbraecken', ooit een deel van de oude herdgang Loven. Met het middeleeuwse oerlandschap, het agrarische cultuurlandschap in de negentiende eeuw en het leemputtenlandschap in de twintigste eeuw.

Laat u meevoeren op een wandeling door het verleden en bezoek het gebied zoals dat er honderd jaar geleden uitzag. Wandel over stoffige zandpaden, maak kennis met de oude bewoners en bezoek boerderijen en koffiehuisen uit lang vervlogen tijden. De Kluijt, Meelis en De Rustende Jager zijn slechts enkele van de vele roemruchte namen.

Over de schrijver

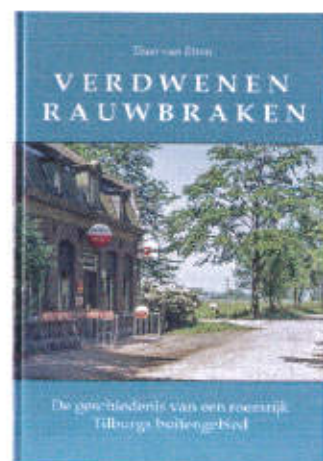
Theo van Etten is geboren en getogen in de Nieuw Lovenstraat, tegenwoordig Nautilusstraat. Met 1963 als geboortjaar kwam hij net te laat ter wereld om 'die prachtige leemputten', waar zijn familie en buurtgenoten het altijd over

hadden, écht gekend te hebben. Dit vormde voor hem de aanleiding om een reconstructie in boekvorm te maken.

In 2011 was Theo van Etten verantwoordelijk voor 'Stenen uit de Rauwbraken', een boek over de geschiedenis van de baksteenfabricage in Tilburg.

Lezing

Theo zal de tweede helft van de avond, na afloop van de algemene ledenvergadering, vertellen over zijn boek en de totstandkoming ervan.

Algemene Ledenvergadering

Agenda

1. Opening door de voorzitter met vermelding van het ledenbestand.
2. Goedkeuring notulen jaarvergadering van 18 februari 2016 (liggen ter inzage vóór aanvang van de vergadering).
3. Ingekomen stukken en mededelingen.
4. Verklaring kascontrolecommissie (dhr. F. van Kruisselbergen en dhr. W. van Eijck).
5. Benoeming kascontrolecommissie (aftredend is dhr. W. van Eijck).
6. Vaststelling begroting en contributie voor 2017.
7. Bestuursverkiezing: aftredend zijn: dhr. Sander van Bladel (niet herkiesbaar), dhr. Jan Rossou (herkiesbaar) en dhr. Wim Franken (herkiesbaar).
8. Overzicht bezittingen (ligt ter inzage vóór aanvang van de vergadering).
9. Beleidsplan voor 2017 – 2018.
10. Aantrekken vrijwilligers.
11. Mededelingen met betrekking tot de busreis 2017.
12. Mogelijkheid van lid zijn met andere contributieverplichting.
13. Rondvraag.

Stadsnatuur in Tilburg

Terugblik op de lezing door Rob Vereijken op 19 januari

Aandachtig luisterde de volle zaal toeschouwers naar het interessante verhaal van bioloog Rob Vereijken. Al vroeg was hij geïnteresseerd in de natuur in zijn eigen tuin en omgeving. Daar leerde hij de namen kennen van Tjan, vuurvlamvlinder, keldervarken, miert, hooiwagen en strontpikkers. Die bleken later allemaal officieel anders te heten.

Rob nam ons mee naar zijn favoriete plekjes in Tilburg. Vertelde over zijn vogeltellingen, hoe sommige soorten afnamen en anderen vermeerderden. Over de zwaluwen in verschillende soorten: boeren-, huis- en gierzwaluw. Waar ze hun nesten maken en hoe ze leven.

Met veel oog voor detail vertelde hij over muggen, steekmuggen, slakken en luizen. Ook dat het natuurmuseum nog op zoek is naar schaamluizen, weer een speciale soort. Doordat de stad steeds meer versteent, gaan sommige soorten in aantal achteruit. Door verstandig om te gaan met bijvoorbeeld maaien en door voor groen te kiezen in plaats van plavuizen in de tuin, kunnen we onze leefomgeving geschikter maken voor planten, insecten en vogels. Na deze lezing zullen we hier zeker beter op gaan letten.

Tilburg mee oe kerken, oe febrieke

De Tilburgse maquette – Tilburgse kerken in de jaren 50

Op de klanken van het Tilburgse volkslied “... mee oe kerken, oe febrieke, ...” stelde Petra Robben van het Stadsmuseum zich de vraag of Tilburg in 1955 (het jaar waarop de maquette in de Openbare Bibliotheek is gebaseerd), deze tekst nog wel eer aan deed. Haar conclusie: “Mwah... er waren er nog best veel, maar ik gebruik deze tekst niet meer om het Tilburg van de jaren 50 te typeren.”

In 1955 beschikte Tilburg over 23 rooms-katholieke kerken en daarnaast nog tal van gebedshuizen voor ‘andersdenkenden’: hervormden, gereformeerden, joden, enzovoorts. Voor 1900 kende Tilburg twee parochies: Goirke en Heike. Vanaf het einde van de 19e eeuw werd dat aantal in enkele decennia fors uitgebreid.

Bouwstijl

De bouwstijl veranderde mee met de ontwikkeling in de kunststromingen: van neogotisch (o.a. De Schans, Heuvel en Noordhoek) via (neo) byzantijns (Hoefstraat) tot invloeden van de Amsterdamse School (Enschotsestraat). Qua uiterlijk werden de hoge verticaal gerichte gebouwen langzaam vervangen door laagbouw en kleinere torens. Daarnaast kende Tilburg in 1955 nog enkele bijzondere bouwvormen: een boerderijtype (Fatima), een tempelachtig gebouw (Broekhoven II), een koloniaal ogend bouwwerk (Lidwina) en een heus ‘kasteel’ (Theresia).

Dopen

Krelis Swaans nam ons mee in de ontwikkeling van het doopritueel. Volgens de Bijbel is deze belangrijke gebeurtenis de start van het christelijke leven. Dit was ook de reden dat het doopgebouw, ook wel ‘baptisterium’ genoemd, vaak los stond van het kerkgebouw. Je kreeg immers pas na de doop toegang tot de kerk!

Later werd de doopruiimte steeds meer onderdeel van de kerk en was meestal in de toren ondergebracht. Via een zijdeur betrad je de ruimte waar de doopvont stond. Het hek dat deze ruimte van de rest van de kerk scheidde ging pas open na het ritueel, waarna de nieuwe ‘gelovige’ de gebedsruimte mocht betreden. Weer later verplaatste de dooplocatie zich steeds meer naar het altaar.

Maquette

Als bouwer van de Tilburgse Maquette werkt Krelis met uiterste precisie aan ‘kerken en febrieke’. In tegenstelling tot de bouwvakkers van weleer voltooit Krelis de Heikese kerk in slechts één dag.

Oproep

Gezocht: familie Van der Kwast, Troubadourplein

Vanuit Engeland zijn we benaderd voor hulp bij het zoeken naar een gezin dat in de oorlog onderdak heeft geboden aan een Engelse militair: Alex Milnes, nu 101 jaar oud. Het gaat om de Familie A.J. van der Kwast, destijds (december 1944) wonend aan het Troubadourplein 10 te Tilburg. Tegen het einde van de oorlog hebben ze nog kort met elkaar gecorrespondeerd.

Gelet op de leeftijd van de veteraan zou het mooi zijn als we hem spoedig in contact kunnen brengen met deze familie. Reacties zijn welkom via: tilborch@live.nl.

Lanciersprijs voor historisch onderzoek

Nieuwe tweejaarlijkse onderzoeksprijs vanuit Regionaal Archief Tilburg

Regionaal Archief Tilburg lanceert in december 2016 een prijs voor onderzoek, gedaan met archiefstukken uit de collectie. Doel hiervan is het stimuleren van onderzoek in de uitgebreide collectie bronnen. Het archief profileert zich hiermee als organisatie die belang hecht aan onderzoek en dit wil bevorderen.

Bevordering archiefonderzoek

In totaal beheert het archief in Tilburg ruim 12 kilometer aan historisch materiaal. Dit zijn onder andere documenten, kranten, kaarten, plattegronden, bevolkingsregisters, foto's, films, negatieven, geluidsbanden, Ansichtkaarten, bidprentjes, posters en affiches.

Dagelijks wordt hierin onderzoek gedaan, voornamelijk door mensen die stamboomonderzoek verrichten of die een bouwtekening nodig hebben.

Eén van de strategische speerpunten van het archief is het bevorderen van archiefonderzoek, liefst zo breed mogelijk, dus ook in minder voor de hand liggend materiaal. De instelling van de Lanciersprijs kan daarin een stimulans zijn.

Onderzoekresultaten

De prijs wordt om de twee jaar uitgereikt aan een onderzoeker die de bronnen van Regionaal Archief Tilburg heeft gebruikt en daarvan een (digitale) weerslag heeft gemaakt. Dit kan zijn in de vorm van een scriptie, een film of documentaire, een roman, een theaterstuk, een publicatie op internet, een gedrukte publicatie of zelfs in een andere vorm.

Voorwaarde is dat een substantieel deel van het onderzoek is uitgevoerd in de collectie van Regionaal Archief Tilburg. Een combinatie met onderzoek in een ander archief is zeer goed mogelijk. Het gebruik van de bronnen moet verifieerbaar zijn.

Jury

De jury bestaat uit Theo Thomassen (emeritus hoogleraar archiefwetenschap), Ad van den Oord (zelfstandig gevestigd historisch onderzoeker en publicist) en Astrid de Beer (projectleider Regionaal Archief Tilburg). De juryleden zullen onder andere letten op de creatieve manier van het gebruik van de bronnen en het vernieuwende in de presentatie van de resultaten.

Aanmelden

Iedereen die tussen 1-1-2015 en 1-3-2017 een (digitale) publicatie heeft gepresenteerd of een thesis/scriptie heeft geschreven waarvoor onderzoek in bronnen van Regionaal Archief Tilburg is gedaan, kan deze publicatie indienen. Inzendingen kunnen tot en met 1 maart 2017 worden toegezonden aan de jury via lanciersprijs@regionaalarchieftilburg.nl.

Op 1 april 2017 wordt de shortlist bekend gemaakt. Op 18 april is de prijsuitreiking. Van de genomineerden wordt verwacht dat ze hun onderzoek die dag ook presenteren.

De prijs bestaat uit een geldbedrag van € 750,-.

Lezingen 2017

Eerstvolgende lezing:	16 februari 2017
Agenda:	16-3, 20-4, 18-5, 15-6, vakantie, 21-9, 19-10, 16-11, 21-12
Locatie:	Regionaal Archief Tilburg, Kazernehof 75
Aanvang:	20:00u.

Wilt u deze nieuwsbrief niet langer ontvangen, stuur dan een e-mail naar het secretariaat: janrossou@gmail.com

Alle nieuwsbrieven kunt u teruglezen op de website van de heemkundekring:
www.heemkundekringtilburg.nl

Rekeningnummer: NL85 INGB 0002920712 t.n.v. Heemkundekring Tilburg te Tilburg

Actum Tilliburgis

Jaargang 47, nummer 3, februari 2017

Mededelingenblad van Heemkundekring 'Tilborch'

Secretariaat

Coromandelstraat 32
5037 JP Tilburg
013 - 53 62 566

Redactie

Theo van Etten
tee.joo@live.nl

www.heemkundekringtilburg.nl

Contributie 2017

Vriendelijk verzoeken wij u de contributie voor 2017 over te maken.
Deze is ongewijzigd: € 30,00 voor leden / € 55,00 voor 2 huisgezinsleden.

Gelieve het bedrag voor 30 maart over te maken op:

Rek.nr: NL85 INGB 0002 9207 12 / t.n.v: Heemkundekring Tilborch / onder vermelding van:
'contributie 2017 + uw naam'

Met het invoeren van het nieuwe IBAN nummer is ook het systeem van de automatische incasso veranderd. Daarom verzoek ik u om de contributie zelf over te maken.

Voor vragen kunt u mij altijd bellen of mailen: T: 013 – 543 59 60 / E: advaneijck@hotmail.com.

August de Laat

Vooruitblik op de lezing van 16 maart door Ko de Laat

Op 16 maart zal de Tilburgse schrijver-dichter-journalist Ko de Laat op het Regionaal Archief een lezing verzorgen over leven en werken van zijn oudoom, de zanger-humorist August de Laat.

August de Laat (1882-1966) was als variétéartiest werkzaam van 1906 tot eind jaren vijftig, met als toegift een radiospecial in 1960.

Tot zijn bekendste nummers behoren: 'Brenge eens een zonnetje onder de mensen', 'Ik heb een huis met een tuintje gehuurd' en 'Brabants volkslied'.

Hij trad veelvuldig voor de radio op en bracht meer dan 350 nummers uit. Ko de Laat zal tijdens deze lezing ook vertellen over de theaterwereld en het Tilburgse alledaagse leven uit die tijd.

Ko de Laat is onder andere journalist voor Brabants Dagblad. Als dichter en schrijver van theaterteksten is hij de laatste jaren regelmatig bekreund.

Werkgroep De Torenklok

Na enkele maanden van opstarten staat werkgroep 'De Torenklok' op de kaart! In dit artikel vertel ik graag iets meer over onze enthousiaste werkgroep en de resultaten tot nu toe.

Werkgroep

Onlangs zijn wij versterkt door Leander Schoormans. Ondanks zijn jonge leeftijd (18) heeft hij al een flinke staat van dienst op klokkengebied, zowel nationaal als internationaal. Leander studeert aan het conservatorium in Tilburg en is campanoloog (campanologie is de leer en kennis van beiaard- en luidklokken – red.). Omdat hij ook goed is op het gebied van social media hebben wij hem meteen gebombardeerd tot secretaris. Daarnaast zijn Petra Robben en Miriam van den Dries aangehaakt. Petra is een echte professional en onze toegang tot de media. Miriam schakelt met het heemkundebestuur en met Heemschut. Zelf heb ik vele jaren ervaring als handklokkenluider, voorheen in de Gasthuisringkerk, daarna in de Goirkese kerk. Ook heb ik technische ervaring in het ontmantelen en plaatsen van luidklokken.

Jan Rossou heeft ons goed op weg geholpen, maar moest om privé redenen helaas afhaken. Jan: alsnog bedankt voor je inzet. Als je ergens hoort luiden, weet je in ieder geval waar de klepel hangt.

Activiteiten

Maandelijks vergaderen wij in de Heemkamer van het RAT. Daarnaast willen wij werkgroepen uit omliggende steden uitnodigen om met ons in overleg te treden en ervaringen uit wisselen. Momenteel inventariseren wij het totale klokkenbestand van Tilburg en daarbuiten. Dit is veldwerk en enorm tijdrovend. De klokken zullen moeten luiden op het afgesproken moment, waarbij wij met eigen apparatuur de klokken van dichtbij filmen, fotograferen, tonen opnemen en alles meten. Ook geven we grote mankementen zo mogelijk direct door aan de verantwoordelijke persoon.

De eerste torenrondeleidingen voor particulieren en schoolklassen in de Goirkese kerk leidden tot groot enthousiasme van de bezoekers, evenals het kerstklokken kijken en Nieuwjaarsluiden. De volgende torenbeklimmingen gaan we inplannen.

Op Koningsdag willen we om 9.00 uur 's morgens alle klokken in Tilburg te laten luiden, als aankondiging van een mooie feestdag.

Overigens loopt niet alles van een leien dakje. Soms lopen we tegen problemen aan zoals de aanwezigheid van antennes voor telefoonverkeer of de afwezigheid van een toegangsladder, waardoor we niet bij de klokken kunnen komen.

Meedoen?

Het realiseren van onze doelstellingen vraagt de nodige deskundigheid, omzichtigheid, doorzettingsvermogen en tijd. Daarom kunnen wij uw hulp goed gebruiken. Bent u gemotiveerd voor dit mooie werk, meld u dan aan via onderstaand e-mail adres.

Vriendelijke groet,

Peter van Gestel, initiatiefnemer en voorzitter van werkgroep De Torenklok
E: pmfl.vangestel@hotmail.com

Ps: u vindt ons ook op Youtube en Tilburg Wiki.

Verdwenen Rauwbraken

Terugblik op de lezing van
16 februari door Theo van Etten

Theo van Etten is in 1963 in het gebied De Rauwbraken geboren, waar hij een gelukkige jeugd beleefde. Het gebied is daarna bijna onherkenbaar veranderd. Het ligt over het kanaal, ten noordwesten van de Bosscheweg richting Berkel-Enschot. Theo is in de geschiedenis van dit gebied gedoken en heeft er zijn tweede boek over geschreven.

In het begin van de 16 de eeuw had Tilburg herdgangen met driehoekige pleinen. Loven week daarvan af want deze herdgang is ontstaan rondom het middeleeuwse goed 'Inthout'. Het was een bosrijk gebied, waarin Gijsbertus Steenbergensis van Hogendorp, heer van Tilburg, zijn jachtterrein had. De naam 'Rauwbraken' komt van het ruige braakliggende terrein en niet van 'radbraken' zoals ooit gedacht is.

In de 19 de eeuw verandert het gebied door de vestiging van twee steenfabrieken, waarbij door de kleiwinning leemputten ontstonden. Het bos was al eerder gekapt. Er wordt een houtcentrale gevestigd, die uit Scandinavië geïmporteerd hout distribueert. Rond 1950 waren er nog buurtschappen en buitencafés in het gebied te vinden. Naast het 'wel' wordt ook het 'wee' onderzocht. Zoals twee onopgeloste moorden waar het gebied mee te maken kreeg, namelijk die op Anneke Reijnders en Corrie Teeuwen.

Theo had grote aandacht van de volle zaal met vele vragen. Met zijn onderzoek naar zijn geboortegrond heeft hij de heemkunde echt letterlijk beoefend. Zijn boek is het waardevolle resultaat daarvan. Hij werd door de voorzitter hartelijk bedankt voor de gewaardeerde lezing en tevens bedankt voor zijn werk als redacteur van ons mededelingenblad AT.

Algemene leden- en jaarvergadering

Op 16 februari jongstleden vond de Algemene leden- en jaarvergadering plaats. De (concept)notulen hiervan kunt u lezen op www.heemkundekringtilburg.nl, onder het kopje 'Bestuur'.

Ook zijn de volgende besluiten opgenomen. Heeft u daar vragen over, benadert u dan één van de bestuursleden.

- * Met ingang van 20 april wordt, als proef, tegemoet gekomen aan de wens van enkele leden om na de lezing nog een gezellig samenzijn te organiseren in onze heemkamer op het RAT. Ons lid Ad Molenschot verzorgt (in samenspraak met het bestuur) de organisatie hiervan.
- * Een werkgroep Communicatie en Public Relations zal worden opgericht en bemand door onze leden Frank van Kruisselbergen en Kees Mouwen.
- * De busreis (o.a. een wandeling door de 16e eeuw) zal dit jaar naar Mechelen gaan en plaatsvinden op 27 Augustus en alleen bij voldoende deelname doorgang vinden. Opgave vanaf nu mogelijk. Uitgebreide informatie in te zien via onze website.

Mogelijkheid van lid zijn met andere contributieverplichting:

- * Er zijn mensen die heel graag werkzaam willen zijn bij een project- of werkgroep van de HKK maar, om welke reden dan ook, liever geen betalend lid willen worden. Besloten is dat deze personen de mogelijkheid wordt geboden om 'niet betalend' lid te worden. Ze ontberen dan uiteraard de faciliteiten van de HKK. Zo zullen zij bijvoorbeeld geen AT ontvangen en dienen zij te betalen voor een bezoek aan onze lezingen, maar hebben wel stemrecht.
- * Om de drempel voor jongeren om (volwaardig) lid te worden van onze vereniging te verlagen is besloten om deze, tot de leeftijd van 21 jaar, als jeugdlid in te schrijven voor een bedrag van € 10,- per jaar.
- * Verder is besloten om het fenomeen 'cadeaulidmaatschap' in te voeren. Tegen een bedrag van € 20,- kan een lid een lidmaatschap van 1 jaar, cadeau doen aan een familielid, vriend, kennis, buur of wie dan ook.
- * De contributie voor 2017 blijft € 30,- voor gewone leden en € 55,- voor gezinsleden. Voor het volgend jaar is het plan om de contributie voor papieren leden € 5,- duurder te maken dan van de digitale leden.

Lezing Kasteel van Tilburg

Op dinsdag 18 april organiseert KASTEEL013 in samenwerking met Heemkunde Klein-Hasselt een lezing over de geschiedenis van het Kasteel van Tilburg aan de Hasselt. De spreker is Bas Aarts, historicus en voorzitter van 'Vrienden van Brabantse Kastelen'. Bezoekers worden geïnformeerd over de geschiedenis van 'die sthenen camer' (vanaf 1477), over het leven van haar bewoners en over het bodemonderzoek in 1978, dat na de afbraak van de fabriek van Bernard Pessers heeft plaatsgevonden.

Datum: 18 april
Zaal open: 19:00u
Aanvang lezing: 19:30u.
Locatie: Wijkcentrum De Poorten,
Hasseltstraat 194, Tilburg
Er is plaats voor 100 personen.

Verzekerd zijn van een plek?

Meld je dan snel aan via <http://kasteel013.nl>.
Of stuur een mail naar: spektakelkasteel013@gmail.com.

TIP

Bezoek de expositie over het kasteel en haar bewoners en de opgravingen (Wijkcentrum 'De Poorten', vitrine entree en muur 2e verdieping).

KASTEEL013

is een buurtcultuurproject in de Hasselt. Wijkbewoners zetten met kunst en cultuur het kasteel anno 2017 weer op de kaart. Het afsluitende evenement vindt plaats op 21 april vanaf 16:00u.

Meer informatie <http://kasteel013.nl>

Korps Commandotroepen

Bezoek de Historische Collectie

Namens Jan Sikkers nodigen wij u uit om dit bijzondere museum op dinsdag 21 maart 2017 gratis te bezoeken.

We vertrekken met eigen auto's bij Boerke Mutsaers om 13.15 uur. Wij verzoeken u beleefd (als u meerijdt) €4,- per persoon aan de chauffeur te betalen. Rond 17.30 uur zijn we terug in Tilburg.

Als u meegaat wilt u dan vóór 14 maart uw achternaam + voorletters + woonplaats doorgeven aan:
Jan Rossou: janrossou@gmail.com /
Coromandelstraat 32 / 013 – 536 25 66.
(men wil voor die datum een deelnemerslijst, vandaar)

Op deze dag dient u een geldig ID-bewijs mee te nemen!

Meer info:

www.korpscommandotroepen.nl/stichting/traditie/historische-collectie

Lezingen 2017

Eerstvolgende lezing: 16 maart 2017
Agenda: 20-4, 18-5, 15-6, vakantie, 21-9, 19-10, 16-11, 21-12
Locatie: Regionaal Archief Tilburg, Kazernehof 75
Aanvang: 20:00u.

Wilt u deze nieuwsbrief niet langer ontvangen, stuur dan een e-mail naar het secretariaat: janrossou@gmail.com

Alle nieuwsbrieven kunt u teruglezen op de website van de heemkundekring:
www.heemkundekringtilburg.nl

Rekeningnummer: NL85 INGB 0002920712 t.n.v. Heemkundekring Tilburg te Tilburg

Actum Tilburgis

Jaargang 47, nummer 4, april 2017

Mededelingenblad van Heemkundekring 'Tilborch'

Secretariaat

Coromandelstraat 32
5037 JP Tilburg
013 - 53 62 566

Redactie

Theo van Etten
tee.joo@live.nl

www.heemkundekringtilburg.nl

Willem II

Vooruitblik op de lezing van 20 april door
Thijs Kemmeren en Roger Rossmeisl

Deze keer hebben we twee sprekers voor de lezing weten te strikken die vanuit hun achtergrond bij voetbalclub Willem II over de geschiedenis van Tilburgs' trots zullen vertellen.

Thijs Kemmeren zal enkele boeiende verhalen brengen over markante 'buitenstaanders' binnen de club. Thijs is historicus en was tot aan zijn pensionering werkzaam bij Fontys. In 2018 hoopt hij te promoveren op het onderwerp 'Tilburg sport, 1840-1940. Urbanisatie, sport en identificatie'.

Na de pauze zal Roger Rossmeisl het landskampioenschap in 1916 belichten. Roger is bij Willem II actief als redactielid en columnist en is tevens co-auteur van de biografie over John Feskens, alias d'n Beitel.

Ontstaan Willem II

In 1897 loopt Gerard de Ruiter als student MTS uit Amsterdam stage bij de NS Hoofdwerkplaats in Tilburg. Hij is liefhebber van het nog niet zo bekende voetbalspel en hij krijgt twaalf personen bij elkaar. De naam wordt Tilburgia. Anderhalf jaar later wordt deze naam veranderd in Willem II.

Het afgelopen jaar was het exact één eeuw geleden dat de Tilburgse voetbalclub Willem II de westelijke voetbalhegemonie doorbrak. Terwijl de rest van Europa in brand stond vanwege de Eerste Wereldoorlog, werden de Tricolores op Hemelvaartsdag (1 juni 1916) als eerste niet-westelijke club kampioen van Nederland.

Een verhaal over gemobiliseerde spelers, matinee-concerten en een stuntelende voetbalbond.

Westelijk Noord-Brabant in het Malta-tijdperk

Op zondag 7 mei organiseert het Noord-Brabants Archeologisch Genootschap samen met Brabants Heem een archeologische voorjaarsstudiedag. Het thema is: Westelijk Noord-Brabant in het Malta-tijdperk / Nieuwe synthese over de bewoningsgeschiedenis van het westelijk deel van Noord-Brabant.

Op de website van de heemkundekring vindt u de uitnodiging, het programma en het aanmeldingsformulier.

Evert Pierson

Op 5 maart 2017 overleed in zijn slaap Evert Pierson. Hij werd bijgezet in het familiegraf op de begraafplaats aan de Bredaseweg. Evert werd 93 jaar.

Pierson was in de eerste plaats bekend door de luxe familiezaak in galanterieën, kristal, porselein en bestekken aan de Heuvelstraat. De geschiedenis van deze zaak startte in 1843 en sloot af in 2006. Toen verhuisde de familie van de Korte Tuinstraat naar het Laar. Een prachtig glas-in-loodraam werd geschonken aan de Heemkundekring, waarvan Evert een gewaardeerd lid was.

Maar Evert was ook bekend om zijn grote kennis van de Tilburgse geschiedenis. In zijn zaak was een authentieke "kruik" te zien. En niet te vergeten de eerste Tilburgse souvenirs, een beeldje van de kruikenzeiker en prenten van Cees Maes werden in zijn zaak verkocht.

Je mag gerust stellen, dat hij de eerste Tilburgse stadsgids was en daarmee ook aan de basis heeft gestaan van de huidige Stichting Stadsgidserij Tilburg. Hij begon zijn wandelingen met een door hem zelf uitgezette tocht voor leden van een schoolbestuur, waarvan zijn vrouw let ook deel uitmaakte. Later liep hij in samenwerking met de VVV georganiseerde wandelingen door de stad. Hij wist veel van de stad en haar geschiedenis, lardeerde zijn wandelingen met wetenswaardigheden en deed daarbij ook bijzondere locaties aan.

Evert was ook een vroom mens. Hij kende de beide kerken in zijn directe omgeving op zijn duimpje. Hij was een kenner van de "glazen" van de Heikese kerk, maar ook de kerk van de Heuvel had voor hem geen geheimen.

Hij wilde zijn kennis graag met nieuwe gidsen delen. Eens leerde hij mij de Heuvelse kerk te gidsen en stelde me vragen over het beeld van St. Hubertus. Natuurlijk kwamen ook de Hubertusbroodjes en hun werking ter sprake. Maar toen kwam de 'ondeugende' opmerking: "Weet je dat je die niet meer hoeft te eten? Je kunt je veel beter laten inenten!". Ik gebruik de grap nog regelmatig.

Zijn aantekeningen gaf hij daarbij echter nooit weg. "Jullie moeten er zelf maar iets voor doen" zei hij. Tot hij ging verhuizen naar het Laar, toen schonk hij al zijn aantekeningen in mappen aan de Stadsgidserij.

Wandelen deed hij toen al niet meer, maar hij verloor nooit zijn interesse voor Tilburg en het stadsgidsen.

In het Laar begon hij aan een nieuwe hobby: Evert begon te schilderen. Tijdens zijn uitvaart in zijn geliefde kerk van het Heike waren enkele van zijn schilderstukken te bewonderen.

We wensen Mevrouw Pierson-Cartigny en haar familie alle sterkte toe.

Wim Franken

150 jaar Bels Lijntje

Zondag 23 april wordt het vertreksein gegeven voor 'Bels Lijntje 150 jaar'. Op Weelde-Station/Baarle-Grens, waar het Bels Lijntje de landsgrens passeert, staat u een voorproefje te wachten van dit project.

Als u daarbij aanwezig wilt zijn, kijk dan op de website van de heemkundekring.

In oktober 1867 werden Turnhout en Tilburg via het spoor met elkaar verbonden. In 1973 kwam hieraan definitief een einde. En nu is het Bels Lijntje al weer 27 jaar een gekend toeristisch fietspad.

Dit jaar kan het spoorverleden langs het hele traject worden geproefd. De zeven gemeenten waar het lijntje doorheen loopt, hebben hiervoor de handen ineengeslagen in een toeristisch erfgoedproject. Onder meer routeschildjes, 'spoorbakens' en een panorama herinneren fietsers en wandelaars aan het verleden en laten hen ervan genieten.

Erfgoed 10-daagse Tilburg.

Voorafgaand aan het bezoek van de koning en koningin op donderdag 27 april aan Tilburg, ter gelegenheid van de 50e verjaardag van de koning, organiseren 13 erfgoedpartners '10 dagen op pad voor de koning'. Dit project wordt door Het Stadsmuseum gecoördineerd.

De Heemkundekring Tilborch is een van de deelnemende erfgoedpartners.

De start is op 18 april. Die datum is niet zomaar gekozen want op 18 april 1809 werd het dorp Tilburg tot stad verheven. De tiendaagse refereert natuurlijk aan de 10-daagse veldtocht van Willem II, waarbij hij bij Tilburg verbleef.

Geen wc-pot van Wilhelmina maar een antieke tafelpiano uit 1833 van Sophie, dochter van Willem II.

Met een geschiedenis die te vinden op de site van Heemkundekring Tilborgh.

Geïnteresseerden kunnen, in het kader van het tien-daagse erfgoedprogramma "10 dagen op pad voor de koning", de tafelpiano bezichtigen op woensdag 19 april, tussen 14.00 en 16.00 uur in de Prof. Dondersstraat 54.

Brabantse Erfgoedprijs

De campagne van de Brabantse Erfgoedprijs 2017 is van start! De Brabantse Erfgoedprijs is dé stimuleringsprijs voor innovatieve en creatieve erfgoedprojecten in Brabant.

www.erfgoedbrabant.nl/beprijs2017.

Koning AAN

Onder de naam Spottn013 worden initiatieven ontplooid om verhalen van Tilburg te delen met een grote groep Tilburgers.

Het eerste initiatief is 'Koning AAN'. Hierbij kun je tussen 18 en 27 april tien leuke en bijzondere verhaaltjes lezen over Tilburg en het Koningshuis. Met onderwerpen als 'Wat deed het 'Konijn van Olland' hier?', 'Waarom heet de Koningshoeven zo?' en 'Is er een stukje Tilburg in Paleis Het Loo?' ontdek je het Oranje-tintje van Tilburg!

'Koning AAN'

Ontdek het Oranje tintje van Tilburg!

SPOTTN013

spotsgewijs jouw Tilburg

WWW.SPOTTN013.NL

Koning AAN is een gratis berichtenservice van de 10 leukste en meest bijzondere verhalen over Tilburg en het Koningshuis

Doe mee!

1. Sla het nummer 06-30100759 op in je contactenlijst in je telefoon
2. Geef het contact de naam: Spottn013
3. Stuur een whatsapp-bericht met tekst 'Koning AAN'
4. Binnen een week ontvang je het welkomstbericht
5. Tussen 18 en 27 april krijg je elke dag 1 bericht

Regionaal Archief Tilburg is op zoek naar vrijwilligers voor project over notarissen

In april start Regionaal Archief Tilburg met een grootschalig project om de vele gegevens uit oude notaris-archieven digitaal toegankelijk te maken via de website. Het archief doet dat samen met de 'crowd', iets waar deze instelling veel ervaring mee heeft.

In het archief worden vele waardevolle, bijzondere en historisch belangrijke bronnen bewaard op papier. Door deze te scannen en doorzoekbaar te maken, kunnen steeds meer mensen online onderzoek doen naar de geschiedenis van hun stad, familie, straat, pand of bedrijf. Notariële archieven vormen een belangrijke informatiebron. Mensen die van geschiedenis of van oud schrift houden kunnen een bijdrage leveren aan het toegankelijk maken van deze informatie.

Notarissen maken officiële akten op, die verzameld worden in een notarieel archief. Vóór het computertijdperk werden samenvattingen gemaakt van alle akten om deze snel terug te kunnen vinden. Dat heet een repertorium of repertoire. Deze samenvattingen leveren nu een onmisbare toegang tot de vele akten en de informatie die daarin staat. Als de gegevens uit die samenvattingen in een online database staan, kunnen we heel snel allerlei informatie over koop en verkoop van panden, overlijdens en erfenissen, eigendom van land en goederen terugvinden. Zo is de geschiedenis te reconstrueren van een stuk grond, een huis of een familie.

Om al die waardevolle informatie sneller beschikbaar te krijgen voor onderzoek roept het archief de hulp in van de 'crowd': het brede publiek dat de handen uit de mouwen wil steken. De akten en de repertoria zijn allemaal gedigitaliseerd (tienduizenden scans) en komen te staan op www.velehanden.nl. Dat is de 'digitale werkplek' voor de deelnemers van dit project.

Op zaterdag 25 maart organiseerde het archief een informatiemiddag over notariële archieven, waarin werd uitgelegd wat er van de deelnemers verwacht wordt.

Zij zullen gegevens uit de oude samenvattingen gaan ontcijferen en overtypen. Uiteindelijk komen al deze gegevens op de website www.regionaalarchieftilburg.nl en kan iedereen gebruik maken van de gedigitaliseerde informatie.

Meer weten over het Vele-Handen-project?

Kijk dan op www.regionaalarchieftilburg.nl.

Notariële archieven

Hoe zit dat nou eigenlijk?

Voor Vele-Handen van Regionaal Archief Tilburg worden gegevens uit de repertoria (de samenvattingen van minuten dus) overgetypt en toegankelijk gemaakt.

Brabantse Heemdagen

De jubilerende heemkundekring 'De Baronie van Cranendonck' nodigt u van harte uit om deel te nemen aan de 69ste editie van de Brabantse Heemdagen. Deze vinden dit jaar plaats op donderdag 3 en vrijdag 4 augustus in Cranendonck, een gemeente in het zuidoosten van onze provincie.

Alle informatie vindt u op de website van de heemkundekring.

Heeft u geen e-mail of internet?

Informeer dan bij onze

secretaris: Jan Rossou (Coromandelstraat 32, 5037 JP Tilburg, 013 – 536 25 66.

August de Laat

Terugblik op de lezing van 16 maart 2017 door Ko de Laat

Voor een goed gevulde zaal vertelde Ko over het leven en werken van zijn oudoom, de zanger-humorist August de Laat (1882-1966). Een verhaal over de theaterwereld en het Tilburgse alledaagse leven uit die tijd. Uit vragen en opmerkingen vanuit de zaal werd wel duidelijk dat het onderwerp aansprak.

Ko de Laat startte zijn onderzoek in de jaren 90 met het doorspitten van het krantenarchief van 1903 tot 1960. Hij vond een eerste recensie uit 1903 over August als toneelspeler in de R.K. Gildenbond. Vanaf 1907 volgen talentenjachten en duo-optredens met Adriaan van Ierland, maar August gaat ook weer solo verder.

Tijdens de eerste Wereldoorlog volgen (duo)optredens in het leger met pianist en wordt hij explicateur in de Witte Bioscoop in de Capucijnenstraat. Er volgen (platenzaak)verhuizingen naar Tuinstraat 69, Bisschop Zwijzenstraat 21, en na de oorlog naar Capucijnenstraat 24 en Korvelseweg 123.

August treedt veel op in R.K.-sfeer en wordt als 'revue' man vanuit die hoek best gewaardeerd. Zoon André en later ook zus Carolien begeleiden hem vaak op piano. Het 'Brabantsch volkslied' uit 1926 wordt aan August toegeschreven.

In 1931 viert hij zijn 20-jarig jubileum in Scala (Tuinstraat), in 1936 volgt een huldigingsprogramma vanuit de Korvelseweg naar de Metropole-Schouwburg. Hij maakt bladmuziek in

'Hutspot-coupletten' en (reclame)-rijm: 'bij August de Laat daar moet u zijn' en bekende liedjes als: 'Breng eens een zonnetje onder de mensen' en in 1941(!): 'Laten we met z'n allen vrolijk wezen'. In 1943(!) volgt zijn 30-jarig jubileum.

Na de Tweede Wereldoorlog treden mede door nieuwe ontwikkelingen (nieuwe repertoires, TV, Wim Sonneveld, Wim Kan, vinylplaten, rock&roll ..) 'slijtage'verschijnselen op met nog wat incidentele succesjes.

In 1957 viert hij 'logisch' zijn 40-jarig jubileum en al dementerend volgt nog een 45-jarig jubileum in 1962. Op de radio wijdt Pierre van Ostade in 1966 een special aan August vanwege zijn overlijden. In het jaar 2010 bleek in de 'pop 1000' het nummer 'Breng eens een zonnetje ...' nog steeds op nummer 490 te staan!

Ter afsluiting werd een lied ten gehore gebracht (omdat de techniek weigerde bracht het publiek met 'mobiel' en microfoon redding!). En door meegebrachte foto's, een dankwoord van de voorzitter én applaus van de aanwezigen was duidelijk dat het onderwerp bijzonder in de smaak viel!

Groene baretten

Terugblik op de excursie naar de commando's in Roosendaal op 21 maart.

Met twee auto's werden de negen aangemelde geïnteresseerden rond 13.30 uur naar de kazerne van de commando's in Roosendaal gereden. Hier wachtte oud-commando Jack Bakker ons bij de poort al op. Wat stond ons vandaag te wachten?

Op de exercitieplaats stonden we stil bij het monument voor de - in oorlogstijd en op de verschillende missies - gevallen commando's. Lopend langs de vitrines in het museum vertelde Jack op een duidelijke, kundige en humoristische manier over de oprichting en de geschiedenis van het corps.

Zo kregen we in twee uur tijd een heel goed beeld over het corps, dat nog steeds paraat staat en voor verschillende speciale opdrachten wordt ingezet in binnen- en buitenland. Ook weten wij nu waar de groene baret voor staat.

Met dank aan Jack en Jan Sikkers.

Monumentenberichten

Stadskantoor 1

Op 1 maart hebben Henk Veltmeijer en Miriam van den Dries voor de omgevingscommissie de monumentaanvraag van Stadskantoor 1 toegelicht.

Ze deden dat namens de PNET, het samenwerkingsverband van de HKK met erfgoedvereniging Heemschut en het Cuijpersgenootschap voor het naoorlogse erfgoed. Ook voor het Midi theater heeft de PNET een monumentaanvraag ingediend omdat dat met sloop bedreigd wordt.

Met betrekking tot het stadskantoor vond de commissie helaas dat het voorbereidingsproces al te ver gevorderd was. Wellicht hadden we de aanvraag direct na het cultuurhistorisch onderzoek moeten doen. Maar dat onderzoek kwam eigenlijk ook al te laat, doordat het ontwerpproces toen al ver gevorderd was.

Kunst

Op dit moment gaat de discussie over het interieur. De gemeente wil dit vernieuwen terwijl wij graag zien dat het oude interieur en de kunstwerken met respect worden behandeld. Joeseph van Asten is onze vertegenwoordiger in de kunstcommissie.

Heidepark

Op 27 maart heeft Theo Cuijpers namens de werkgroep Monumenten ingesproken voor de commissie Vestigingsklimaat. Dit vanwege het voorstel in het dossier Heidepark (Bredaseweg 546) om de bestemming van het pand te veranderen in horeca. Het rijksmonument is helemaal vervallen en momenteel geen eigendom meer van de gemeente. Bij de verkoop werd nog toegezegd dat de bestemming zou veranderen in (hoogwaardige) horeca.

Vervolgens gebeurde er niets met hde villa, andere bedrijven van de eigenaar gingen failliet en de belasting legde er gedeeltelijk beslag op. De gemeente kan het pand alleen nog terugkopen als de eigenaar daaraan meewerkt.

De inspreker gaf aan dat het pand snel verkocht kan worden als de bestemming 'wonen' blijft. Dan kan snel met de restauratie worden begonnen waarbij er geen uitbreiding van de bebouwing zal plaatsvinden, een parkeervoorziening niet nodig is en er geen onnodig verkeersbewegingen zullen zijn.

De raad stelde veel vragen aan de wethouder en de optie voor het handhaven van de woonbestemming werd door een aantal fracties met de inspreker gedeeld.

Wethouder Jacobs zal voor de raadsvergadering van 10 april duidelijk de voor- en nadelen van bestemmingsverandering aan de raad doorgeven.

Wij zijn benieuwd hoe het afloopt.

Lezingen 2017

Eerstvolgende lezing:	20 april 2017
Agenda:	18-5,15-6, vakantie, 21-9, 19-10, 16-11, 21-12
Locatie:	Regionaal Archief Tilburg, Kazernehof 75
Aanvang:	20:00u.

Wilt u deze nieuwsbrief niet langer ontvangen, stuur dan een e-mail naar het secretariaat: janrossou@gmail.com

Alle nieuwsbrieven kunt u teruglezen op de website van de heemkundekring:
www.heemkundekringtilburg.nl

Rekeningnummer: NL85 INGB 0002920712 t.n.v. Heemkundekring Tilburg te Tilburg

Actum Tilliburgis

Jaargang 47, nummer 5, mei 2017

Mededelingenblad van Heemkundekring 'Tilborch'

Secretariaat

Coromandelstraat 32
5037 JP Tilburg
013 - 53 62 566

Redactie

Theo van Etten
tee.joo@live.nl

www.heemkundekringtilburg.nl

Wat hebben Kessels en Rossmeißl met elkaar gemeen?

Vooruitblik op de lezing van 18 mei door Hans van den Muijsenberg en Roger Rossmeißl

Voor de lezing van deze maand hebben we opnieuw twee sprekers weten te strikken. Voor de pauze vertelt Hans van den Muijsenberg over zijn collectie muziekinstrumenten van Kessels en na de pauze kunt u luisteren naar "Rossmeißl, van Grazlitz naar Tilbourg" door Roger Rossmeißl.

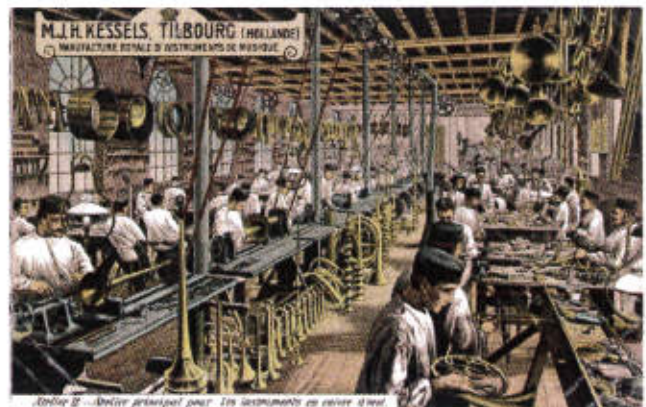

Kessels

Hans van den Muijsenberg is bestuurslid van het Kessels Muziekinstrumentenmuseum. Via Eveline Passier kennen wij al wat van de rijke historie van deze ooit zo glorieuze fabriek met zijn grote culturele invloed. Het museum beschikt nog steeds over een grote collectie en kent vele wetenswaardigheden.

Rossmeißl

Waarom zijn muzikale familie rond 1890 vanuit Bohemen naar Tilburg kwam om voor de muziekinstrumentenfabriek van Kessels te werken en daarna onbewust op de eerste rij van de geschiedenis van de twintigste eeuw belandde.

Buitenstaanders bij Willem II en een heroïsch kampioenschap

Terugblik op de lezingen van 20 april door Thijs Kemmeren en Roger Rossmeisl

Eerste 'zwarte' voetballer in Nederland speelde bij Willem II

Dat stelt Thijs Kemmeren, historicus met een specialisatie in de Tilburgse sportgeschiedenis. Naast deze 'buitenstaander' kende Willem II in het verleden meer opvallende figuren van buitenaf, zoals trainer Frantisek Fadrhonic en voorzitter Bert Schuerman.

Afrikaan

Constant Cremer kwam in 1904 als 'mulat' (een kind van gemengde ouders) vanuit Anga Anga in Kongo naar Tilburg. Zijn vader werkte in Afrika op een van de zogenoemde 'facto-rijen' en werd op enig moment overgeplaatst. Constant, die door de pers zonder enige schroom werd aangeduid met 'Den Nigger' of 'Den Kongolees', speelde één jaar voor Willem II, waarna hij verhuisde naar Amsterdam. Daarna deed hij onze stad nog één keer aan, tijdens een reünie bij het 12½-jarig bestaan van de club.

Trainer

'Vaderons', zo luidde de koosnaam van Frantisek Fadrhonic. Waarschijnlijk ontstaan door de onmogelijkheid om zijn naam correct uit te spreken, maar tegelijkertijd verwijzend naar zijn rol: hij was als een vader voor de spelers. De geboren Tsjech vluchtte na de oorlog met zijn ouders naar het westen, waar hij als trainer aan de slag ging bij Willem II. De landskampioenschappen van 1952 en 1955 waren belangrijke wapenfeiten, evenals zijn bemoeienissen bij het succesvolle Nederlandse elftal van 1974, waarvan hij bondscoach was in de aanloop naar het WK.

Voorzitter

Niet voor niets draagt de bestuurskamer van Willem II de naam van huisarts Bert Schuerman, de man die Willem II over vele pieken en door tal van dalen leidde. Kampioenschappen wisselden af met degradaties maar deze Zeeuw omarmde de lijfspreuk van zijn geboorteprovincie 'Luctor et Emergo': ik worstel en kom boven. 'D'n dokter', zoals hij werd genoemd, hield ook de beoogde fusie met Noad tegen. Hoe anders zou het er hebben uitgezien als deze samensmelting wel was doorgegaan?

Kanonskogel of stuiterballetje?

25 november 2016. Een groepje Willem II veteranen, waaronder Roger Rossmeisl, heeft zich verzameld op een armetierig weilandje in Deventer. Links stroomt het koude water van de rivier, achter hen ligt een spoorviaduct dat de verbinding vormt tussen deze en gene zijde van het water. De mannen dollen wat met elkaar en zetten vervolgens uit volle borst het clublied in.

Hier moet het geweest zijn, honderd jaar geleden. Hier speelde Willem II op 1 juni 1916 de kampioenswedstrijd tegen Go Ahead. Hier werd Willem II landskampioen door met 0-1 te winnen. Het heugelijke nieuws kwam de Tilburgers ter ore via postduiven, want vanwege de dreiging van de Eerste Wereldoorlog waren alle communicatiemiddelen door het leger geconfisqueerd.

1915-1916 was sowieso een succesvol seizoen voor de Tilburgse club. Na ongeslagen kampioen van Zuid-Nederland te zijn geworden, mocht Willem II meedoen aan de strijd om het landskampioenschap. Samen met Sparta en Go Ahead, respectievelijk de westelijke en de oostelijke kampioen. Overigens blijft er een hardnekkig misverstand bestaan over die ene goal: 'een kanonskogel in de uiterste bovenhoek' volgens de Tilburgse pers, 'een stuiterballetje gevolgd door een blunder van de keeper' aldus de Deventenaren...

Dodenherdenking in het Vrijheidspark

Onlangs heeft de gemeente besloten om de beelden van De Schot, De Vaandeldrager (van de Irenebrigade), het Indiëmonument, de zwerfkei van Coba Pulskens en de oorlogsherdenkings-plaquette uit de Noordstraat, te verplaatsen naar het Vrijheidspark bij het Koningsplein. Hoewel dat zonder goed overleg met alle betrokkenen is gebeurd, is het resultaat gelukkig toch positief.

Zonder gestoord te worden door verkeerslawaaï of andere storende elementen waren er op donderdag 4 mei veel mensen aanwezig om dat te ervaren.

Voorzitter Henk Veltmeijer heeft er namens de Heemkundekring voor het eerst bloemen gelegd bij het centrale herdenkingspunt.

Hopelijk kan de viering van de bevrijding op 27 oktober ook hier gevierd gaan worden.

Het verhaal van de Tuinstraat

Impressie van de slotmanifestatie op 29 en 30 april

Duitse Dienstbodes

Het dispuuthuis Pallieter op nummer 88 was tussen de Eerste en Tweede wereldoorlog een opvang voor Duitse dienstbodes.

Geboorte van De Stijl

Op nummer 58 woonde dichter Anthony Kok, die samen met Theo van Doesburg de basis legde voor kunstbeweging De Stijl. Jagadada!

Dans van de arbeiders

De steeg was vroeger de ingang naar de textielfabriek van Bogaers, later Jürgens.

Droogzwemmen

Een bijzondere cursus onder leiding van de strenge badmeester die zo zijn eigen kijk heeft op leven en overleven.

Prent van de Week

De beroemde prenten uit Roomsche Leven keren in onvervalst dialect terug in het straatbeeld.

Dagje Mechelen

Busexcursie - 27 augustus

Het reisdoel van onze jaarlijkse busexcursie is bekend. We gaan op zondag 27 augustus naar de mooie Belgische stad Mechelen.

Daar brengen we een bezoek aan de indrukwekkende Kazerne Dossin, tegenwoordig een museum en documentatie-/ herinneringscentrum waar de Holocaust en mensenrechten centraal staan.

Na de lunch maken we een historische stadswandeling en voor vertrek is er ook nog tijd voor een drankje. Terug in Nederland sluiten we de dag af met een diner in Terheijden.

Meer informatie over de kosten, het programma en aanmelden vindt u op onze website:
www.heemkundekringtilburg.nl/actueel.

Fietstocht doet Meijerij en Kempen aan

Fietstocht - zaterdag 24 juni

Onze leden Jan en Corry Haag zijn er wederom in geslaagd een leuke en leerzame fietstocht te organiseren, waarbij uiteraard introduc e(s) zijn toegestaan.

We vertrekken om 09.00 uur vanaf het parkeerterrein bij Boerke Mutsaers en stoppen onder andere bij brasserie Boslust en kasteel De Strijdhoeve in Udenhout. Vervolgens door het dorp en langs natuurgebied De Brand naar Oisterwijk. We rijden door buurtschap Kerkhoven en maken een stop bij de 'Piet van Meintjeshoeve'. Hier is gelegenheid voor de picknick en krijgen we een rondleiding op de boerderij.

Daarna verder richting Moergestel om vervolgens aan te leggen bij café Zomerlust. Tenslotte langs het kanaal weer richting Boerke Mutsaers, waar we rond 17.00 uur zullen arriveren voor het diner.

Wilt u graag meefietsen, meld u dan v or 1 juni aan bij Jan Rossou: janrossou@gmail.com.

Meer informatie over de kosten en het programma vindt u op onze website:
www.heemkundekringtilburg.nl/actueel.

Boekskes en n tjes

Zoals op de jaarvergadering al aangekondigd was, zijn we een proef begonnen om na de lezing nog even

na te praten in onze Heemkamer. Om het wat gezelliger te maken zijn hier enkele schilderijen opgehangen. De volgende keer wordt ook het licht gedempt en voor nootjes gezorgd. Desondanks werd er in een prima sfeer al druk overlegd, waarbij Dirk weer enkele interessante oude boekjes over Tilburg had meegebracht.

Agenda 2017

Lezingen: 18 mei 2017, vervolgens: 15-6, 21-9, 19-10, 16-11, 21-12
Locatie: Regionaal Archief Tilburg, Kazernehof 75
Aanvang: 20:00u

Fietstocht door Kempen en Meijerij: 24 juni
Bustocht naar Mechelen: 27 augustus

Wilt u deze nieuwsbrief niet langer ontvangen, stuur dan een e-mail naar het secretariaat: janrossou@gmail.com

Alle nieuwsbrieven kunt u teruglezen op de website van de heemkundekring:
www.heemkundekringtilburg.nl

Rekeningnummer: NL85 INGB 0002920712 t.n.v. Heemkundekring Tilburg te Tilburg

Actum Tilliburgis

Jaargang 47, nummer 6, juni 2017

Mededelingenblad van Heemkundekring 'Tilborch'

Secretariaat

Coromandelstraat 32
5037 JP Tilburg
013 - 53 62 566

www.heemkundekringtilburg.nl

Redactie

Theo van Etten
tee.joo@live.nl

Levend Water

Vooruitblik op de lezing van 15 juni 2017 door Gert Brunink

Stadsecoloog Gert Brunink is sterk betrokken bij de natuurontwikkeling in Tilburg. Hij merkt dat het thema 'Levend Water' sterk leeft in de stad.

Nog maar honderd jaar geleden kende Tilburg 35 waterlopen. Deze zijn deels gedempt en deels verdwenen door de aanleg van het rioleringsstelsel. Gert zal ingaan op de ontstaansgeschiedenis, de betekenis voor de eerste mensen die zich hier permanent vestigden, het belang voor de landbouw, de latere industriële ontwikkeling en de textielindustrie.

Met de werkgroep 'Levend Water' wordt ook gekeken welke waterlopen 'kansrijk' zijn om weer terug te brengen in de stad.

Bomenrondleidingen rond de watertoren

Op maandag 19 juni en dinsdag 27 juni organiseert Stichting Stadsbomen voor de vijfde keer op rij een bomenrondleiding door het Kromhoutpark, Regenboogpark en Hagelkruisplein. Met de nieuwste info wordt het steeds interessanter. Bovendien bloeit en geurt daar op dat moment een deel van de vele monumentale lindes. Een unieke ervaring!

Ook omliggende interessante tuinen lopen we eventjes langs als de tijd het toelaat. De rondleidingen starten om 19.15 uur bij de watertoren aan de Bredaseweg en duren tot 21.00 uur. Inschrijven is niet nodig en deelname is gratis.

Wat hebben Kessels en Rossmeisl met elkaar gemeen?

Terugblik op de lezing van 18 mei door Hans van den Muijsenberg en Roger Rossmeisl

Een dubbele lezing over de muziekfabriek van Kessels en over de familie Rossmeisl, die eerst bij Kessels werkte maar ook daarna veel voor Tilburg betekende.

Hans van den Muijsenberg

is bestuurslid van het Kessels Museum, dat over een grote collectie originele muziekinstrumenten beschikt. Hij wist in zijn lezing 'Het belang van M.J.H. Kessels' een aantal bijzondere wetenswaardigheden te vertellen en toonde daarmee aan van welk groot belang de muziek en de fabriek van Mathieu Kessels (1858 – 1932) voor Tilburg zijn geweest.

In een tijd van democratisering, industrialisatie, urbanisatie en verzuiling ontpopte Kessels zich als kunstenaar, fabrikant, instrumentenmaker en organisator. Het begon met het uitgeven van bladmuziek, zoals zijn eigen 'O Brabant, U heb ik lief'. In 1898 opende hij zijn eerste fabriek aan de toenmalige Industriestraat langs het Bels lijntje, waar Villa Caecilia (gesloopt in 1955) naast stond. Later richtte hij na zakelijke tegenslagen een nieuwe fabriek op tegenover de bestaande.

Vrijwel alle instrumenten voor harmonie en symfonieorkest werden gemaakt, maar ook harmoniums, piano's en zelfs een pianola met wereldpatent. Hij stimuleerde de amateurmuziekbeoefening met zijn bedrijfsfanfare, bedacht een (nog steeds gebruikt) jureringssysteem voor concoursen en was eerste directeur en medeoprichter van de Tilburgse Muziekschool.

Uiteraard was er ook aandacht voor Marietje Kessels en de Noordhoekse kerk waarin zij in 1900 levenloos werd aangetroffen.

Kessels en Rossmeisl werden in 2014 weer bij elkaar gebracht met de opening van het Kessels Museum.

Roger Rossmeisl

vertelde in zijn lezing 'Van Graslitz naar Tilbourg' waarom zijn overgrootvader Wenzl (1870 – 1947) rond 1890 vanuit de Boheemse 'klingende Stadt' Graslitz (vanwege de vele koperblaasinstrumentenbedrijfjes) naar Tilburg kwam.

Op een foto uit 1891 is hij al te zien op het Korvelplein, waar Mathieu Kessels in de muziekkiosk met zijn bedrijfsharmonie speelde. Wenzl ging in de reparatiewerkplaats van Kessels werken en hokte - tot zijn terugkeer in 1894 - met een tiental andere 'gastarbeiders' op het adres Wolstraat 21 (nu Telexstraat).

Zijn zoon Franz raakte in 1916 bij de 'Landwehr Infanterie' in Rusland gewond en mocht terug naar Graslitz om aan te sterken. In 1919 kwam Wenzl met zoon Franz opnieuw naar 'Dulbourg'. Ze gingen werken bij een concurrent van Kessels, hoewel de laatste zelfs loonsverhoging bood. De naam 'Rossmeisl' kreeg ook een -s- minder. Uiteindelijk vestigde hij zich in 1931 in de Juliana van Stolbergstraat 7 met 'Muziekhuis Rossmeisl & Zoon'. Hij en zijn gezin kregen in 1940 de Nederlandse nationaliteit. Wellicht daardoor ontkwamen ze in 1946 aan een 'Stille Vertreibung' van 2,5 miljoen 'Deutschböhmen'.

In Graslitz speelt zich nog een juridische strijd af rond het familiewoonhuis aan de Steingrube 98. De ooit vermaarde F.X. Hüller Musikinstrumentenfabrik staat als een 'troosteloze kakofonie' te koop, zodat men spreekt van 'het lot van Graslitz'.

Busreis naar Mechelen (België)

zondag 27 augustus 2017

Wat gaan we doen

Na de koffie met gebak onderweg maken we onder deskundige leiding een ronde in het hypermoderne museum en documentatiecentrum over de Holocaust en mensenrechten.

Het museum vertelt het verhaal van de Jodenvervolging in België en de functie van Kazerne Dossin daarin: ooit een verzamel-, doorgangs- en deportatiekamp voor joden en zigeuners (bijna 26000), deels afkomstig uit fort Breendonk bij Willebroek.

(zie: www.kazernedossin.eu)

Na de lunch in hartje Mechelen trakteren we onszelf op een historische stadswandeling (met hoogstens 25 personen per gids). Margaretha van Oostenrijk regeerde in het begin van de 16de eeuw vanuit deze stad. Twee en een halve eeuw later gaf een van haar opvolgers (Jozef II) het bevel de stadspoorten te laten slopen. Zo is er veel te zien en te horen over deze voormalige hoofdstad van De Nederlanden. (zie www.mechelen.be)

We eindigen de dag met een uurtje borrelen en bijpraten om tenslotte te vertrekken naar De Gouden Leeuw in Terheijden: hier staat ons een heerlijk diner te wachten.

Details

- Vertrek vanaf parkeerplaats Boerke Mutsaers om 8.30 uur.
- Terug om 20.30 uur.
- Kosten: € 64,75 per persoon. Introducté(e)s betalen € 68,75 per persoon.
- Betaling: tegelijk met aanmelding op bankrekening NL85INGB 0002 9207 12 ten name van heemkundekring Tilburg.

Aanmelden

- Uiterlijk 15 augustus 2017
- Per email via: advaneijck@hotmail.com. Neem hierbij DEZELFDE gegevens als op onderstaande strook over.
- OF via inzending/bezorging van onderstaande strook bij: Jan Rossou, Coromandelstraat 32, 5037 JP Tilburg.

Ik, (achternaam) ..... (voorletters) ..... en

(achternaam) ..... (voorletters) ..... en

introducé(e) (achternaam) ..... voorletters ..... meld(en) mij/zich aan voor de busreis Mechelen.

Ik betaal per omgaande de kosten en ik wens bij het diner een vlees- of visgerecht. (1 van beiden doorhalen aub)

BESTUUR EN KRING ZIJN NIET AANSPRAKELIJK VOOR WELKE SCHADE/ LETSEL DAN OOK OPGELOPEN OF VEROORZAAKT TIJDENS DEZE REIS.

Geen censuur op de muur!

De muurkrant in Tilburg 1978-1995

Regionaal Archief Tilburg organiseert op donderdag 15 juni samen met Loesje een symposium over muurkranten en 'aksiëcultuur' in Nederland. Het symposium duurt van 10.00-17.00 uur, met inloop vanaf 9.30 uur.

Tussen 1978 en 1995 verschenen met grote regelmaat zeefdrukaffiches met pakkende koppen en gericht tegen de gevestigde orde, op de Tilburgse muren. De muurkranten hingen op in het oog springende plaatsen zoals fabriekspoorten, bushaltes, brievenbussen, bij ingangen van openbare gebouwen of in drukke winkelstraten. Bijzonder is dat de muurkrant Tilburg de laatst overgebleven grote muurkrant in Nederland was.

(Bron: Regionaal Archief)

kijk voor het volledige programma op de website van de heemkundekring: www.heemkundekringtilburg.nl/actueel

Unieke Muziekmarathon: trompetbomenfietstocht

Met plezier organiseert Stichting Stadsbomen Tilburg samen met de Tilburgse Muziekmarathon op woensdagmiddag en -avond 21 juni twee unieke trompetbomen-fietstochten. Deze voeren langs drie bijzondere en dikste Tilburgse trompetbomen. U kent ze? Ze staan naast de Concertzaal, in het Leypark en op het Korvelplein.

Vorig jaar hebben we ons idee aangemeld bij de Muziekmarathon. Die is voor ons op zoek gegaan naar trompettisten. Zij zullen met ons meefietsen en ter plekke een ode aan die fraaie, maar minder bekende bomen laten horen. Ook spelen zij de melodie die hoort bij de Muziekmarathon.

De rondleidingen vinden plaats om 13.30 uur en 19.00 uur en duren ongeveer 2 uur. Voor elke tocht is plaats voor 25 mensen.

Inschrijven is verplicht. Stuur hiervoor een mail naar: stadsbomentilburg@gmail.com, met vermelding van de keuze voor de middag- of avondfietstocht.

Of bel 06 – 10 33 18 75 (tussen 18.00 en 20.00 uur). U krijgt dan per direct de startplek te horen.

Agenda 2017

Lezingen: 15 juni, vervolgens: 21-9, 19-10, 16-11, 21-12
Locatie: Regionaal Archief Tilburg, Kazernehof 75
Aanvang: 20:00u

Fietstocht door Kempen en Meijerij: 24 juni
Bustocht naar Mechelen: 27 augustus

Wilt u deze nieuwsbrief niet langer ontvangen, stuur dan een e-mail naar het secretariaat: janrossou@gmail.com

Alle nieuwsbrieven kunt u teruglezen op de website van de heemkundekring:
www.heemkundekringtilburg.nl

Rekeningnummer: NL85 INGB 0002920712 t.n.v. Heemkundekring Tilburg te Tilburg

Actum Tilliburgis

Jaargang 47, nummer 7, september 2017

Mededelingenblad van Heemkundekring 'Tilborch'

Secretariaat

Coromandelstraat 32

5037 JP Tilburg

013 - 53 62 566

www.heemkundekringtilburg.nl

Redactie

Theo van Etten

tee.joo@live.nl

Over toppen en dalen – 150 jaar Bels Lijntje

Vooruitblik op de lezing van 21 september door Jan van Eijck

In anderhalve eeuw van grote belofte naar een rustiek internationaal fietspad

Op 1 oktober 1867 werd met het Bels Lijntje de 3e spoorverbinding tussen België en Noord-Brabant geopend: nu 150 jaar geleden! "Als achter Tilburg straks Den Bosch ook zou worden aangesloten, dan was het Bels Lijntje de kortste verbinding tussen Amsterdam en Parijs", zo schreef de krant De Tijd in 1867! Ja ja....

Het viel nog niet mee: eerst dat gedoe met onteigening van maar liefst 390 kavels van 186 eigenaren, alleen al op Nederlands grondgebied. En dan nog de lastige aanleg door vennen en over het kanaal bij Turnhout en verder naar die natte plekken in De Blaak bij Tilburg. Ook het zoeken naar geschikte stationschefs, dat kostte de Grand Central Belge jaren.

Na aanvankelijk succes met veel bedrijvigheid en werkgelegenheid in onze regio en nog een geweldige boost in 1906 met de opening van Baarle-Grens, het derde grootste station van Nederland, schrompelde het Bels Lijntje toch

al gauw ineen. Met name vanaf 1930 ging het snel bergafwaarts met dalende reizigersaantallen en aflopend goederenvervoer. Door concurrentie met Antwerpen-Roosendaal, maar ook met de opkomst van regionale busondernemingen en vrachtwagens ging het Bels Lijntje na de Tweede Wereldoorlog snel zijn ondergang tegemoet!

Toch hebben wij allemaal mooie herinneringen aan het Bels Lijntje. Niet alleen omdat het een gemoedelijk spoorlijntje was, het bracht ook veel reuring in de stad en mogelijkheden om te reizen en tevens talrijke spullen aan- en af te voeren. Maar bovenal bracht het hele spoorfamilies naar onze streken:

de families Krijnen en Haneveer bijvoorbeeld en Robroekx, Gordijns en Soethout in Tilburg.

In een powerpointpresentatie van twee maal 45 minuten laat Jan van Eijck – al vanaf 1974 besmet met het BL-virus – u proeven van het verleden van het Bels Lijntje. Met veel anekdotes en sterke verhalen, die allemaal gebeurd, of gebeurd hadden kunnen zijn. Kom, nog éénmaal het fluitje van de conducteur, het sissen van de stoomlocomotief, en de rookwolken zullen kringelen in de lucht....!

Bon Voyage zeggen we dan, want de spoortaal was Frans!

Levend water, droom of werkelijkheid?

Terugblik op de lezing van 15 jun door Gert Brunink

Voor een sterk betrokken gehoor van ongeveer 40 personen vertelde stadsecoloog Gert Brunink over de ontwikkeling van natuur in Tilburg in samenhang met het levend water in de stad.

Gert schetste de ontstaansgeschiedenis van Tilburg vanaf de ijstijden. Waterlopen verlegden zich en zand werd vanuit de (droge) Noordzee landinwaarts

voortaan bij een bestemmingsverandering de saneringsnoodzaak gezien (als er bijvoorbeeld een blauwsloot liep).

Na de pauze werden de Korvelse Waterloop en de Zwartrijt onder de loep genomen. De eerste liep ongeveer vanaf het Koning Willem II Stadion door het huidige Stadspark, waar nu een vijver ligt. Vervolgens door de Koningswei, het

gebracht. Dit zorgde voor hoogveen met reliëfomkering en kleinere beplanting. Bossen ontstonden pas later. Na de periode van jagers/verzamelaars volgde de omschakeling naar permanente (agrarische) bewoning nabij waterwegen. Herdgangen en Frankische driehoeken ontstonden vaak in de buurt van eikenbomen. Anders dan bij vestingsteden verliep het inbreidingsproces in Tilburg anders. De Textielindustrie zocht het water op. Er kwamen (gemeenschappelijke) waterputten en het Wilhelminakanaal met Piushaven werden aangelegd. Op de kaart van 1907 staan de bestaande waterlopen aangegeven. Bij de rioolaanleg werden vaak bestaande watergangen gebruikt en daarna gedempt. Ook door verdere verstedelijking zijn veel waterlopen verdwenen of verlegd. Door bodemvervuiling wordt

Piushavengebied en Moerenburg naar de Voorste Stroom.

De Zwartrijt begon in de Schijf, liep ten zuiden van het Wilhelminapark en kwam na zeven kilometer ook in de Voorste Stroom uit. Het was lange tijd een van de beruchtste 'blauwsloten' in de stad.

Met de werkgroep 'Levend water' wordt bekeken welke waterlopen 'kansrijk' zijn om weer terug te brengen in de stad. Bijvoorbeeld in parken en bij de herinrichting van het Koningsweigebied. Hier is planning op lange termijn nodig in samenwerking met klimaatadaptatie, blauwe aders, opvang van (hemel)water in eigen tuin, stadslandbouw en natuuradoptie.

Tenslotte gaf Gert nog een tip: Ga eens kijken bij 'Goed aord' op de hoek Lange Nieuwstraat en Gasthuisring.

Geen censuur op de muur

Op zaterdag 30 september staan de muurkranten en aksiekultuur in Nederland uit de jaren 70 en 80 centraal. Tijdens deze dag luister je op het puntje van je stoel naar verhalen over onder andere opruiende teksten op de Nederlandse muren, de start van Loesje (die van de posters), het aksievoeren met muurkranten, aksie in Brabants dorpen. Je gaat aan de slag en leert Loesje teksten schrijven (en ontvangt later de poster) of gaat aan de wandel met een Tilburgse aksievoerder van nu. Je gaat met iedereen in discussie over het verschil tussen aksievoeren vroeger en vandaag de dag.

Vroege Vogel-Aksie

De eerste vijftig aanmeldingen krijgen een leuk Loesje-geschenk.

Locatie

Regionaal Archief Tilburg, Kazernehof 75 in Tilburg

Datum

30 september 2017, 9.30 – 18.00 uur

Aanmelden

info@regionaalarchieftilburg.nl o.v.v. aksiekultuur

Kosten

€ 12,50 (met vegetarische lunch)

Over te maken naar bankrekening

NL 04 RABO 01461 24081

t.n.v. Stichting Mommerskwartier

Bij het overlijden van Frans Kense

Geschokt zijn wij door het overlijden van ons actief heemkundelid Frans Kense.

Frans Kense was twaalf jaar toen het gezin van Zwolle naar Amsterdam verhuisde. Sinds 1988 was Frans woonachtig in Tilburg. Al snel stortte hij zich op de historie van de stad. Hij schreef daar diverse boeken over.

Zijn eerste boek **Antoniusstraat, een tijd lang** uit 2003 gaat over de straat waar hij woonachtig was. Andere boeken van zijn hand zijn **Tilburg Wolstad, herinneringen aan een glorie-tijd**, het **Groot Tilburgs Quizboek** en **Verkeer en Vervoer in Brabant 1914 – 1940**.

Hij schreef enkele honderden artikelen over de geschiedenis van Tilburg voor de website het **Geheugen van Tilburg** en was verantwoordelijk voor talloze publicaties in diverse bladen.

Ook was Frans Kense veertien jaar lang vrijwilliger bij Heemkundekring 'Tilborch', waar hij de redactie voerde van het maandelijkse mededelingenblad. Daarnaast werkte hij jarenlang als vrijwilliger bij de Werkgroep Open Monumentendag Tilburg, het Stadsmuseum Tilburg en het Brabants Historisch Informatie Centrum.

Op zijn naam staat ook de website www.deautovanmijnopa.nl, waarop gedetailleerde informatie is te vinden over alle auto's in Brabant tussen 1906 en 1951.

VOOR ZIJN VELE BELANGELOZE BIJDAGEN VOOR HET BEHOUD VAN TILBURGS ERFGOED HEEFT FRANS ONLANGS DE TILBURG TROFEE GEKREGEN, DIE LOCOBURGEMEESTER BEREND DE VRIES HEM OVERHANDIGDE.

Wij verliezen in Frans een zeer actief lid, die zich volledig inzette voor datgene waar hij voor stond. Wij zullen hem zeer missen. Onze gedachten gaan uit naar zijn familie. Wij wensen hen de komende tijd veel sterkte toe om dit gevoelige verlies te verwerken.

Het bestuur

Frans overleed op 31 augustus.
Op 5 september vond de uitvaart plaats.

Over kazernes en kathedralen

Terugblik op de busreis naar Mechelen

De weergoden waren de 31 heemkundigen die op zondag 26 augustus naar Mechelen reisden goed gezind. Het was zonnig en het bleef de hele dag droog. Onder het genot van koffie met vlaai vertelde Peter van Gestel over de rijke geschiedenis van de schuurkerk van het Goirke. Daarna ging het te voet naar het Holocaustmuseum 'Kazerne Dossin'.

Het nieuwe museum is gebouwd naast de kazerne waar tijdens de oorlog de Belgische Joden werden verzameld en afgevoerd naar de vernietigingskampen. De rondleiding begon met een film over pesten, uitsluiten, geweld en genocide. Behoorlijk heftige beelden.

Aan metershoge wanden hingen afbeeldingen van de getransporteerden. Van veel mensen zijn foto's teruggevonden en nog steeds wordt de verzameling aangevuld. De weinige gekleurde foto's stonden voor de personen die de oorlog overleefd hadden. Daarna volgden we in groepen de gidsen langs de foto's en voorwerpen die de geschiedenis van de holocaust weergaven.

Na de lunch met stokbrood volgde een rondgang door Mechelen, te beginnen in de grote Sint Rombouts kathedraal. Indrukwekkend was de preekstoel van houtsnijwerk met onder andere gevallen paard en ruiter, bomen en slangen.

Mechelen heeft veel mooie historische gebouwen, zowel in de stad als langs de rivier de Dijle. In de stad was een muziekfestival gaande met opvallend militair vertoon en controlepoortjes, waarvan de stadswandeling helaas hinder ondervond. Omdat het zo druk was reed de chauffeur naar een terras in Waarloos en oberde zelf, zodat de dorstigen zich uiteindelijk konden laven.

Na een goed diner in Terheijden keerde een bijzonder tevreden gezelschap huiswaarts. Jan en Marianne hadden het uitstekend georganiseerd en we hopen op een nieuwe busreis volgend jaar.

Student in verzet, gedreven door geloof

Voor aankondiging boek over Theo Vogels

student in verzet

1919-1945

gedreven door geloof

Begin september verschijnt het boek 'Student in verzet, gedreven door geloof' uit. Dit boek vertelt in ruim 200 foto's, documenten, krantenartikelen en brieven het levensverhaal van Theo Vogels.

In het boek wordt een beeld geschetst hoe jonge studenten als Theo min of meer door toeval in het verzet verzeilen. Theo vervoert piloten naar de grens en verleent hand- en spandiensten, tot de verzetsgroep wordt opgerold.

Theo wordt ter dood veroordeeld en na omzwervingen via 5 gevangenissen sterft hij in 1945.

Mogelijk geeft de schrijver (Joep Vogels, een neef van Theo) in oktober een lezing voor de Heemkundekring. Deze zal de totstandkoming van dit boek en de rol van studenten in het verzet behandelen. Het boek is vanaf 9 september te koop bij de boekhandels Gianotten-Mutsaers en Livius de Zevensprong in Tilburg en bij Peter Swaanen in Hilvarenbeek.

Hoe een koe haar maag beschermt

Terugblik op de fietstocht van 24 juni

Buiten een beetje miezer was het gelukkig niet te warm en goed fietsweer op deze zaterdag. Na een uurtje fietsen over mooie fietspaden werd in Brasserie Boslust in Udenhout het verschil duidelijk tussen een Udenhoutse Broeder en een Geertse Bies.

Om 11.00 uur werden we in het kasteeltje de Strijdhoeve, een rijksmonument, ontvangen door Hein van den Berg. Hij is al tientallen jaren betrokken bij deze bijzondere buitenplaats. In de kamer met wandvullende schilderijen vertelde Hein over de geschiedenis van het kasteel.

Het werd in 1760 gebouwd in opdracht van Willem Dopff, generaal-majoor in Staatse dienst. Wetenswaardig was het verhaal over de schilderijen in de kamer, in 1742 geschilderd op linnen en aangebracht in 1787. Ze waren met latten tegen de muur bevestigd en in de familie ontstond ruzie over deze 'roerende' goederen. Gelukkig zijn ze nog op het kasteel en voor een 'ton' mooi gerestaureerd.

De fietstocht werd voortgezet naar de lunchplaats, de Piet van Meintjeshoeve. Na de lunch - gesmeerd door Jan en Han Rossou, bedankt! - kregen we uitleg

over de naam en geschiedenis van deze boerderij. Het is een melkveehouderij met kalfjes en melkerij. Als een koe kreupel werd kreeg ze een houten zool op de andere hoef, zodat er genezing kon optreden. Met een magneet in de maag werd schade door ijzerscherven van blikjes voorkomen.

Het fietsweer bleef goed en na een drankje in Zomerlust stond in Boerke Mutsaers het prima diner al klaar. Voor de perfecte organisatie kregen Jan en Corrie hun verdiende fles. In zijn dankwoordje gaf Jan echter aan dat hij na 11 jaar het stokje graag wil overgeven.

Hierbij dus de vraag: Wie wil de organisatie van de fietstocht volgend jaar op zich nemen?

Dwalerij

In de zomer wordt er elke laatste zondag van de maand een kunst- en cultuurmarkt georganiseerd in de Nieuwlandstraat en Noordstraat. Ook de Heemkundekring was gevraagd om hieraan mee te doen.

Bezoekers vonden bij onze kraam onder andere afbeeldingen van de 'monumenten van de week' uit die straten. Er was veel belangstelling voor onze informatiekraam.

Sloop Sacramentskerk

Op maandag 11 september start de sloop van de Sacramentskerk. Helaas is het ons niet gelukt om deze op de monumentenlijst te laten plaatsen. Het had een mooie sporttempel kunnen zijn.

De toren en de voorgevel met het eerste travee blijven staan. Zij worden verbouwd tot drie woningen. Erachter komen 12 nieuwbouwwoningen.

De 14 beelden en de helft van de glas-in-loodramen zijn gered. Ook komt er (eindelijk) weer een spits op de toren. Er worden nu 3 ontwerpen uitgewerkt waaruit er een gekozen zal worden.

Dag van de Brabantse Volkscultuur

Zolang is het nog niet geleden dat een goede gastheer of gastvrouw het favoriete sigarettenmerk van zijn of haar gasten in huis haalde en glazen op tafel zette met 'rokertjes'. Voor opa werd een kistje sigaren neergezet en op zijn verjaardag kreeg hij dozen vol. Tot ver in de jaren tachtig mocht overal gerookt worden: op het werk, in de klas, in de trein. Pas een tiental jaren terug werd roken verbannen naar de buitenlucht en zelfs op perrons van stations zijn nu rookzones.

Leven en werk van Luc van Hoek

Beelden

Tekeningen en grafiek

Wandlieden

Reliëfs

Uitnodiging voor een tentoonstelling over het
Leven en werk van
Luc van Hoek
te Goirle
van 3 september t/m 15 oktober 2017
in Naamij "De Schiedbloem"
Nieuwe Rielersweg 91-93
Geopend op woensdag, zaterdag
en zondag
Van 13.00 tot 16.00 uur

OPENING ZONDAG 3 SEPT 14.00 UUR
Vaardig onder meer
steen - beeldhouw - grafiek - poëzie - zending - fotografische kunst - glas-in-loodramen

Op de jaarlijkse studiedag van de Brabantse Volkscultuur (zaterdag 28 oktober in Valkenswaard) verkennen we samen onder het motto: 'Een tevreden roker is geen onruststoker', het roken en de productie van sigaren en sigaretten in Brabant.

Op de website van de Heemkundekring leest u hier alles over.

Agenda 2017

Lezingen: 21 september, 19-10, 16-11, 21-12
Locatie: Regionaal Archief Tilburg, Kazernehof 75
Aanvang: 20:00u

Wilt u deze nieuwsbrief niet langer ontvangen, stuur dan een e-mail naar het secretariaat: janrossou@gmail.com

Alle nieuwsbrieven kunt u teruglezen op de website van de heemkundekring:
www.heemkundekringtilburg.nl

Rekeningnummer: NL85 INGB 0002920712 t.n.v. Heemkundekring Tilburg te Tilburg

Actum Tilliburgis

Jaargang 47, nummer 8, oktober 2017

Mededelingenblad van Heemkundekring 'Tilborch'

Secretariaat

Coromandelstraat 32
5037 JP Tilburg
013 - 53 62 566

www.heemkundekringtilburg.nl

Redactie

Theo van Etten
tee.joo@live.nl

Een onderwijswet en opstandige studenten

Twee lezingen op 19 oktober door respectievelijk Jan Timmersmans en Joep Vogels

Op 19 oktober kunt u luisteren naar twee lezingen. Voor de pauze vertelt Joep Vogels over het leven van zijn oom Theo Vogels. Na de pauze zal voormalig wethouder Timmersmans de Lager Onderwijswet van 1920 in een breder perspectief plaatsen.

Student in verzet, gedreven door geloof

Begin september verscheen het boek 'Student in verzet, gedreven door geloof'. Dit boek vertelt in ruim 200 foto's, documenten, krantenartikelen en brieven het levensverhaal van Theo Vogels.

In het boek wordt een beeld geschetst hoe jonge studenten als Theo min of meer door toeval in het verzet geraken. Theo vervoert piloten naar de grens en verleent hand- en spandiensten, tot de verzetsgroep wordt opgerold.

Theo wordt ter dood veroordeeld en na omzwervingen via vijf gevangenissen sterft hij in 1945.

Voor de pauze vertelt Joep Vogels over het leven van zijn oom. Afgelopen anderhalf jaar heeft hij gewerkt aan het boek. Hierdoor heeft hij Theo's leven en dood kunnen reconstrueren en daarbij vooral gezocht naar hoe hij en andere jonge mensen als hij, studenten in dit geval, terecht kwamen in het verzet en welk lot hen wachtte. Het is uniek dat van één persoon uit die woelige periode zoveel documenten zijn gevonden.

De Lager Onderwijswet van 1920

Na de pauze zal Jan Timmersmans het grote belang van de Lager Onderwijswet van 1920 voor Tilburg toelichten. Jan was van 1982 tot 1994 wethouder van (onder andere) onderwijs in onze stad.

Voordat deze wet tot stand kwam had pastoor Zwijsen via de zusters en fraters gezorgd voor goed onderwijs aan de arme kinderen. Met de nieuwe onderwijswet kregen de bijzondere, katholieke en protestantse scholen een financieel gelijke behandeling als de openbare scholen. Dat was van groot belang voor een stad vol katholieke scholen waar veel religieuzen werkten. Veel leerstof werd ook in Tilburg ontwikkeld.

Het Nederlands Drukkerijmuseum

Excursie 25 oktober

Aanstaande woensdag 25 oktober hebben wij voor u een prima excursie geregeld naar het Drukkerijmuseum in Etten-Leur. In 2016 bestond dit museum - waar veel te zien en te horen is - al weer 40 jaar.

Wat kunt u daar verwachten ?

Oud-grafici nemen u mee naar de handzetterij en laten u onder meer zien hoe in vroeger tijden teksten werden vervaardigd: met loden of houten letters, die vervolgens werden afgedrukt op een drukpers. U mag in de drukkerij zelf afdrukken maken, als u dat wenst! In de binderij is dan weer te zien hoe vroeger boeken werden ingebonden. Ook hier krijgt u de kans om zelf een boekje in elkaar te zetten.

U krijgt verder nog de tentoonstelling "Blikvangers" van Fiep Westendorp te zien, een zeer uitgebreide collectie.

U bent straks een leerzame nostalgische ervaring rijker!!
Was getekend: Jan Sikkers

Praktische informatie:

- De rondleiding duurt 2 uur. Halverwege is er een koffie-/theepauze.
- Vertrek vanaf parkeerplaats Boerke Mutsaers met eigen auto's om 13.30 uur. U bent rond 17.30 uur daar weer terug.
- Als deelnemer betaalt u € 8,75 voor entree, vervoer en koffie. Maak dit vóór 23 oktober aanstaande over naar banknummer NL85INGB 0002 9207 12 ten name van: Heemkundekring Tilburg.
- Chauffeurs ontvangen € 2,50 contant voor henzelf en elke passagier.

KRING EN BESTUUR ZIJN NIET AANSPRAKELIJK VOOR TIJDENS DEZE EXCURSIE OPGELOPEN LETSEL OF ANDERE SCHADE.

Hulp gevraagd

Voor waardering Stadscollectie Tilburg

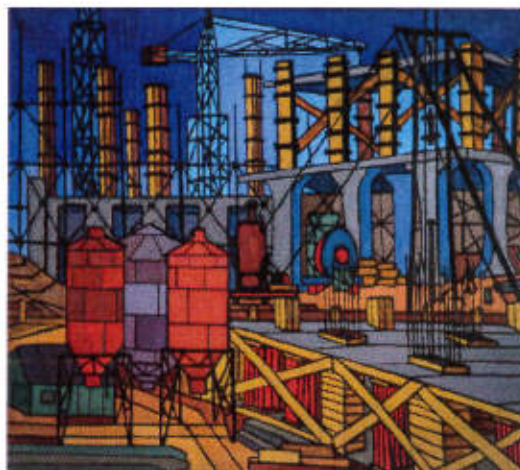

De Stadscollectie Tilburg bevat circa 1.000 voorwerpen. Deze zijn de afgelopen honderd jaar verzameld ten bate van het Tilburgs museum dat fysiek nooit gestalte kreeg. Er zijn in de loop der jaren voorwerpen aangeleverd door schenkingen, verwervingen of ze zijn gewoon achtergelaten.

Het afgelopen jaar heeft Stadsmuseum Tilburg criteria opgesteld om de collectie te waarderen. De onderliggende vraag is in hoeverre het object de identiteit van Tilburg vertegenwoordigt of dat het emotionele en / of cultuurhistorische waarde heeft. Er is nu een groslijst samengesteld van de duizend voorwerpen. Er moet nu een A, B, C, D-waardering aan worden toegekend.

Om deze klus te klaren heeft het Stadsmuseum behoefte aan enkele vrijwilligers. Op korte termijn, dus oktober, begin november, moet de klus worden geklaard. Welke leden van de Heemkundekring hebben de komende weken tijd om hieraan mee te werken? Zij kunnen contact opnemen met Petra Robben, beheerder van de Stadscollectie Tilburg.

E-mail: petra.robbe@stadsmuseumtilburg.nl
Telefoon: 013 - 54 94 565 / 06 - 532 684 37.

150 jaar Bels Lijntje

Terugblik op de lezing van 21 september door Jan van Eijck

“Over toppen en dalen, van grote belofte naar een internationale rustieke fietsroute”. Zo luidde het onderschrift van deze lezing, waar maar liefst 70 mensen op af waren gekomen. Ook zonder microfoon kon Jan de zaal ‘wel bekweeke krèège’, aldus de spreker zelf. En gelet op de vele lachsalvo’s die volgden op zijn voordracht vol hilarische momenten, lukte dat prima.

Het is een Belgische maatschappij (Bels lijntje!) die het initiatief neemt voor een route naar Tilburg. Alleen al in Nederland volgen vele onteigeningen; in Riel wordt een molenpad doorsneden voor de aanleg van het tracé.

De eerste locs halen zo’n 30 kilometer per uur en de eerste reizigerswagens zijn meer of minder open, afhankelijk van de klasse. Er komen vier stations en wel 28 wachtposten (roethöskes), waarvan vijf op Tilburgs grondgebied.

Op 1 oktober 1867 rijdt de eerste trein. Vanwege de heersende Aziatische

cholera is er geen officiële opening. De handel bloeit op, er komen herbergen, leerlooierijen en pakhuizen én werkgelegenheid voor spoorwerkers. In loondienst verdienen zij in 1911 ruim 1 gulden per dag.

In 1898 gaat het Bels lijntje in Nederland over naar de Staatsspoorwegen en krijgt het in 1900 een zijtak naar Goirle. In 1906 komt bij Baarle Grens/Weelde Statie het 3e grootste station van Nederland midden op de stille heide.

Jan vertelt vele anekdotes, zoals over de Clarissen die voor hun ‘termijn’ (bedelen) per trein naar Alphen reizen. In 1914 worden vluchtelingen via de lijn vervoerd, in 1935 overnachten Koningin Wilhelmina en Prinses Juliana op een rangeerterrein in Riel. Een nieuw altaar uit Antwerpen wordt over het Bels Lijntje vervoerd.

Maar in 1934 stopt het personenvervoer en sommige personeelsleden worden zelfs fietsenmaker. In 1958 wordt het tracé in Tilburg omgelegd

van Vierwindenlaan/De Blaak richting Zand/Wandelbos. De afbraak van de lijn begint na 1950 en station Alphen wordt in 1968 gesloopt. In 1973 stopt ook het goederenvervoer. Tussen 1974 en 1980 rijdt nog een toeristisch treintje met de bekende Loc 3737 tot aan Landgoed Schaluinen, maar in 1986 stopt dat ook. In 1987 verdwijnen de rails, maar in 1990 begint de nieuwe toekomst: het Bels Lijntje-fietspad loopt ‘door het groen’. Ook kan er nog langs zes spoorhuisjes worden gereden.

Jan eindigde zijn lezing met de woorden: “Dank voor uw aandacht en ... zegget voort!” Een extra aansporing dus om na dit verhaal het Bels Lijntje ‘in het groen’ nog beter te leren kennen!!

Najaarsstudiedag

NBAG / Brabants Heem

Op zondag 12 november organiseert het NBAG samen met Brabants Heem de archeologische Najaarsstudiedag met als thema: ‘Best-Aarle, een bijzonder cultuurlandschap met eeuwenoude bewoning’. Plaats van handeling is Café – Zaal ‘t Vrijthof in Oirschot.

Op deze studiedag komen de verschillende archeologische en bouwhistorische onderzoeken aan bod die de afgelopen jaren zijn uitgevoerd in Best-Aarle. Hierbij zijn bijzondere vondsten gedaan die met name tot nieuwe inzichten over de Middeleeuwen en Nieuwe tijd hebben geleid.

Het programma bestaat onder meer uit een rondleiding in de Armenhoeve, de oudste boerderij van Nederland. Daarnaast zullen diverse sprekers een lezing houden over Best-Aarle.

Overige informatie vindt u op www.brabantsheem.nl.

Bijzondere vondst

De heer Van den Braak uit Haaren vond onlangs met behulp van zijn metaaldetector een bijzondere herdenkingsmunt. Hij bleek gemaakt te zijn ter ere van het 50-jarig bestaan van Handboogvereniging L'aventura. Deze was in 1872 opgericht; de munt dateert dus van 1922. De heer Van den Braak vond de munt in de omgeving van café Den Bartel in Haaren. Hier was rond 1915 een handboogvereniging thuis.

Wie kan er meer vertellen over deze – inmiddels niet meer bestaande – handboogvereniging?

Herdenking bevrijding Tilburg

(voorlopig programma)

Op 27 oktober wordt in het Vrijheidspark de bevrijding van Tilburg herdacht. Dit is een initiatief van Jan van Beurden (Reeshof). Daarnaast kennen we natuurlijk de officiële herdenking op 4 mei. Hier volgt het voorlopige programma van 27 oktober aanstaande.

18.30

Vertrek 'living statues' (doedelzakspeler en vaandeldrager) vanaf de oorspronkelijke locaties naar hun nieuwe standplaats in de Vrijheidstuin. Dit onder begeleiding van enkele pipes and drums en een gelegenheidsharmonie(tje).

19.00

Start officieel gedeelte na oproep Tilburgse kerkklokken en aansluitend 2 minuten stilte ter nagedachtenis van de gesneuvelden.

Na de stilte luidt de Heikesse kerk de viering in, gevolgd door de pipes and drums en de harmonie.

De adoptiescholen Panta Rhei en De Stappen zullen ieder twee gedichten ten gehore brengen. Het hijsen van de Tilburgse vlag die eerder halfstok hing, symboliseert de heropstanding van een vrij Tilburg.

19.30

Het officiële gedeelte wordt afgesloten door de doedelzakspeler en vaandeldrager (living statues) die als eerste ieder hun bloem neerleggen bij hun collega en buurman monument.

Na deze 'bronzen' bloemenhulde worden alle aanwezigen in de gelegenheid gesteld om een bloem te pakken (of twee) en neer te leggen bij één of nog liever beide monumenten.

20.00

Zijn alle aanwezigen welkom in de kantine van het Factorium waar de bevrijdingsfilm wordt vertoond in de theaterzaal.

20.30-21.00

Einde programma.

Vruuger waar alles bitter?

Op zondag 10 juni 2018 wordt in Lieshout (gemeente Laarbeek) voor de dertiende keer het Brabants Dialectenfestival georganiseerd. Traditiegetrouw is aan dit festival een schrijfwedstrijd verbonden. Het thema is dit keer: 'Vruuger waar alles bitter?' De wedstrijd wordt georganiseerd door de Stichting Brabants Dialectenfestival in samenwerking met de Stichting Erfgoed Brabant.

U kunt verhalen, gedichten en liedteksten insturen, mits ze gebaseerd zijn op het genoemde thema en geschreven zijn in het eigen Brabantse dialect.

Wilt u meedoen?

Stuur dan uw inzending voor 1 maart 2018 naar de Stichting Brabants Dialectenfestival, p.a. Dorpsstraat 75, 5737 GB Lieshout. Of digitaal naar secretariaat@brabantsdialectenfestival.nl. Vermeld daarbij: 'schrijfwedstrijd'.

De jury bepaalt welke Brabantse Dialectpenningen er worden uitgereikt. Om hier voldoende aandacht aan te kunnen schenken vindt dit plaats op zaterdagavond 9 juni. Bovendien worden de genomineerde en de winnende teksten opgenomen in het programmaboekje van het festival.

Agenda 2017

Eerstvolgende lezing: 19 oktober

Overige lezingen 2017: 16-11, 21-12

Locatie: Regionaal Archief Tilburg, Kazernehof 75

Aanvang: 20:00u

Wilt u deze nieuwsbrief niet langer ontvangen, stuur dan een e-mail naar het secretariaat: janrossou@gmail.com

Alle nieuwsbrieven kunt u teruglezen op de website van de heemkundekring:
www.heemkundekringtilburg.nl

Rekeningnummer: NL85 INGB 0002920712 t.n.v. Heemkundekring Tilburg te Tilburg

Actum Tilliburgis

Jaargang 47, nummer 9, november 2017

Mededelingenblad van Heemkundekring 'Tilborch'

Secretariaat

Coromandelstraat 32
5037 JP Tilburg
013 - 53 62 566

Redactie

Theo van Etten
tee.joo@live.nl

www.heemkundekringtilburg.nl

*** LEZINGEN OP DONDERDAG 16 NOVEMBER ***

Het Koningshuis in Tilburgse archiefstukken

Lezing door Yvonne Welings

De bijzondere band tussen Koning Willem II en Tilburg is geen nieuwsfeit. Een bekende uitspraak van de koning hier ter plaatse is dan ook: "Hier adem ik vrij en voel ik mij gelukkig". Het koningshuis is rijk vertegenwoordigd in de Tilburgse archiefstukken en dat beperkt zich niet alleen tot koning Willem II.

De liefde voor Tilburg ontstond tijdens de jaren 1831-1839, toen het hoofdkwartier van het Noord-Nederlandse leger in Tilburg was gevestigd. Vriendschapsbanden werden onderhouden met parochiepastoor Joannes Zwijsen, al bleef de protestantse koning bij dominee Schotel kerken. Hij heeft lang moeten wachten op de troon, pas in 1840 werd hij ingehuldigd tot koning.

Dit lid van het koningshuis heeft geschiedenis in Tilburg achtergelaten. Er is een voetbalclub naar hem genoemd, een middelbare school, een gevangenis, een straat en de verdwenen wijk Koningswei. Ook het in 1847 door hem gebouwde paleis staat, weliswaar na vele verbouwingen, nog steeds fier overeind.

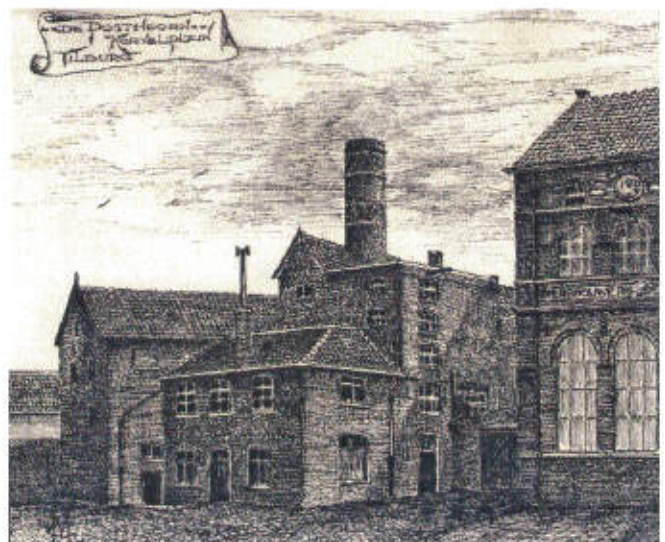
Bierbrouwerij De Posthoorn

Lezing door Theo Cuypers

Theo Cuypers kocht het huis dat eens van een bierbrouwer was. Dat maakte hem nieuwsgierig, maar veel was er over die brouwerij niet te vinden. Totdat de kranten werden gedigitaliseerd en deze nieuwe bronnen hem nieuwe inzichten gaven.

Het lukte Theo om het verhaal over de opkomst en de ondergang van bierbrouwerij 'De Posthoorn' te volgen. De brouwerij leek klaar te zijn voor de toekomst maar onderling gekrakeel maakte aan die droom een einde.

Toch houdt het verhaal niet op, want de biernaam 'Posthoorn' is niet helemaal verdwenen. Zo wordt het verhaal doorgetrokken tot in het heden.

De Lager Onderwijs- wet van 1920

Jan Timmermans

We vinden het allemaal heel normaal dat iedereen naar school kan. Dat er computers in de klas staan en dat leraren goed zijn opgeleid. Uiteraard is dat niet altijd zo geweest. De lezing over de Lager Onderwijswet van 1920 maakte dat duidelijk.

Voor die tijd was het vooral bisschop Zwijssen die zich de toestand van het onderwijs aantrok. Samen met zijn zusters en fraters trok hij ten strijde, zodat niet alleen de gegoede stand maar ook de arme kinderen onderwijs konden genieten.

Met de wet uit 1920 kwamen er regels voor de indeling van de schoolgebouwen en betere salarissen voor het onderwijzend personeel. Als gevolg hiervan werden er ook hogere eisen gesteld aan de kwaliteit van de leerkrachten.

Overigens bleek toen de werkelijke kwaliteit van het geestelijk onderwijs in die tijd: veel nonnen en fraters zakten voor het staatsexamen.

De achterstand werd snel ingelopen en ook de commercie haakte in op de veranderingen. Wie kent niet de prachtige vitrinekasten en wandplaten aan de hand waarvan uitgebreide verhalen werden verteld. Vooral uitgeverij Zwijssen spon garen bij de nieuwe ontwikkelingen en verzorgde zo'n 80% van alle schoolboeken. Van trendvolger werd het bedrijf een trendsetter in onderwijsland. Ook bekend uit die tijd zijn het tijdschrift 'De Engelbewaarder' en het eigen leesplankje van de fraters, bedoeld om kinderen de zuivere klanken aan te leren. 'Aap-Noot-Mies' voldeed daar blijkbaar niet helemaal aan.

Theo Vogels: student in verzet

Joep Vogels

Een datum en plaats van overlijden. Dat was de enige informatie die over Theo Vogels bekend was toen zijn neef Joep Vogels het onderzoek naar diens leven startte. De zoektocht gaf veel inzicht in het Tilburgse studentenverzet tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Het filmpje geeft een goed beeld van de prachtige decoraties, die vaak in oorspronkelijke staat zijn teruggebracht. Specialisten deden vooraf uitgebreid kleuren- en archiefonderzoek om alles zo goed mogelijk te reconstrueren. Zo werden de wandschilderingen in de abscons gerestaureerd, de zandsteenmotieven teruggebracht en de medaillons en andere versieringen in ere hersteld.

Op de website kunt u meer lezen over het project en ook uw stem uitbrengen.

Een uitgebreid knipselboek dat Joep's moeder bijhield, wees uiteindelijk in de juiste richting. Via Theo's jeugdijaren als zoon van een gloeilampenfabrikant, leidde het spoor naar zijn studententijd aan de Tilburgse Hogeschool (tegenwoordig: Tilburg University). Een groot probleem bij de zoektocht was dat bronnen lang niet altijd betrouwbaar bleken. Zo zouden leerlingen soms wel 10 jaar over de middelbare school hebben gedaan en waren bepaalde verklaringen onder druk van martelingen tot stand gekomen.

Ter dood veroordeeld

Aanvankelijk beperkte het studentenverzet zich tot het geen gehoor geven aan Duitse oproepen om zich te melden voor de arbeidsinzet. Later belandde Theo in het verzet en hielp Engelse piloten via België te ontsnappen. Hierdoor kwam hij in beeld bij de Duitsers. Hij werd opgepakt, voor de krijgsraad gebracht en ter dood veroordeeld. Via verschillende gevangenschappen, waar Theo onder erbarmelijke omstandigheden leefde, belandde hij in kamp Siegburg in Duitsland. Het verhaal zou een goed einde kennen, ware het niet dat Theo kort na zijn bevrijding door de Amerikanen overleed aan vlektyfus, een besmettelijke ziekte die hij in de gevangenis had opgelopen.

Na de oorlog werd Theo's lichaam naar Nederland gehaald en herbegraven op het ereveld in Loenen. Op het Vrijthof in Hilvarenbeek staat een monument voor hem en in hetzelfde dorp vinden we aan de Diessenseweg een Mariakapelletje. Daarnaast bevindt zich in de gevel van het Odulphuslyceum, waar Theo zijn middelbareschooltijd doorbracht, een herdenkingsraam ter nagedachtenis aan de overleden studenten.

Restauratie Goirkese kerk

Onlangs is het interieur van de Goirkese kerk volledig gerestaureerd. Restaurateur Leo Scholten is hiervoor genomineerd voor de Nationale Schilders Vakprijs. Het project maakt deel uit van een omvangrijk restauratieprogramma van deze vroeg 19e-eeuwse kerk.

Via onderstaande link kunt u een filmpje bekijken dat een goed beeld geeft van het werk dat verzet is.

Nationale
Schilders
VAKprijs
2017

www.schildersvakprijs.nl/project/goirkese-kerk-tilburg

Monumenten

Vóór de gemeenteraadsverkiezingen in maart 2018 moet de uitgebreide gemeentelijke monumentenlijst, met daarop 100 nieuwe monumenten, klaar zijn.

In de aanloop daar naartoe vond op 30 oktober een overleg plaats tussen de verschillende belangengroepen. De werkgroep Monumenten van heemkundekring Tilborch en de PNET enerzijds en de afdeling Monumenten van de gemeente Tilburg anderzijds. De PNET is de Projectgroep Naoorlogs Erfgoed Tilburg, een samenwerkingsverband van onze heemkundekring, de landelijke Erfgoedvereniging Heemschut en het Cuypersgenootschap.

De eerste uitbreiding bestaat uit 50 naoorlogse panden. Nog eens 50 vooroorlogse panden zullen volgen. Gelukkig hebben veel van onze wensen de uitbreidingslijst gehaald. Daarnaast kunnen waardevolle panden ook op andere manieren beschermd worden tegen sloop. Bijvoorbeeld als beschermd Stadsgezicht. Wij houden u op de hoogte.

Zetten, drukken, binden

Een grote boerderij in een nieuwbouwuurt van Etten-Leur huisvest het drukkerijmuseum.

Afgelopen 25 oktober bezocht een groepje van 9 heemkundefleden de interessante expositie van oude machines en kregen we demonstraties van het handzetten en boekbinden voorgeschoteld.

Ondanks de relatief lage opkomst (9 heemkundefleden) was iedereen dik tevreden met deze door Jan Sikkers georganiseerde excursie.

Onze gidsen waren jarenlang in het drukkersvak werkzaam geweest. Als 'leerjongen' leerden zij het vak van handzetten. Hierdoor putten zij uit eigen ervaring en dat was bijzonder leerzaam.

Van het handzetten ging het via de zetmachine van rond 1900 naar het fotografisch zetten op meer geautomatiseerde drukkerijmachines. Die ontwikkeling was met de aanwezige machines goed te volgen. Ook het boekbinden werd ons door een duidelijke demonstratie glashelder.

Herdenking bevrijding van Tilburg

Met het verplaatsen van de standbeelden van de Schot, Vaandeldrager en het Indiëmonument naar het Vrijheidspark, is de officiële herdenking van de bevrijding van Tilburg voortaan op 4 en 5 mei vastgesteld.

Toch werd de bevrijding afgelopen 27 oktober herdacht. Op initiatief van Jan van Beurden vond een indrukwekkende bijeenkomst plaats waarbij deze belangrijke gebeurtenis zeer waardig werd herdacht.

Rond 18.30 uur kwamen De Schot en De Vaandeldrager van hun voormalige plaats en begonnen te lopen. Onder begeleiding van doedelzakspelers liep 'onze' Schot naar zijn standbeeld in het Vrijheidspark. De directeur van Fontys hield een indrukwekkende toespraak in 'zijn' Vrijheidstuin, waarna de bezoekers een bloem legden bij de standbeelden. Hierna volgde koffie met 'piece and jam', een mooie verwijzing naar vrede en muziek. Ook werd de film getoond van de bevrijding van Tilburg op 27 oktober 1944.

Vervolgens trok men in optocht achter onze lopende standbeelden, gevolgd door militaire voertuigen, muziek en bezoekers naar het Stadhuisplein. Daar werd met whisky en Schrobbeleer geproost op onze vrijheid. Om 21.00 uur luidden 10 minuten lang alle kerkklokken van Tilburg ter ere van de bevrijding. En hoe mooi, op de verjaardag van Peerke Donders.

Welkom bij de heemkundekring!

Kent u mensen die geïnteresseerd zijn in de geschiedenis van Tilburg, maar nog niet de stap hebben gezet om een lezing van de heemkundekring bij te wonen?

Vast wel.

En aangezien onze vereniging nieuwe leden kan gebruiken, zijn zij meer dan welkom. Vraag uw vriend, kennis, familielid dus gerust eens mee!

'Blauwe Soos': iconisch gebouw uit een roerige Tilburgse periode

Onlangs verscheen een Waardestellend Onderzoek over het voormalige kantoorgebouw van de Sociale Dienst Tilburg. Miriam van den Dries, de initiatiefneemster van dit onderzoek, overhandigde het rapport op 23 oktober aan wethouder Berend de Vries. Vervolgens sprak zij in bij de commissievergadering. Op dit moment zijn er verschillende initiatieven gaande om de voorgenomen sloop te voorkomen.

Een markante verschijning, een 'fremdkörper' als oriëntatiepunt. Zo wordt het gebouw omschreven. De prominente ligging, de uiterlijke vorm en het materiaalgebruik, waaronder het roestbruine cor-ten-staal en het kobaltblauwe mozaïek, zijn zaken waarover de Tilburger al vele decennia discussieert. Het is een typisch product uit de jaren zeventig waarin werd gezocht naar kantoorarchitectuur die aansloot op de menselijke maat. Elders in Tilburg en Nederland zijn geen vergelijkbare voorbeelden te vinden, wat het ensemble uniek maakt.

Moderne stad

Tilburg had in de jaren zeventig te kampen met toenemende werkloosheid in de textielnijverheid. Fabrieksgebouwen maakten plaats voor woon- en kantoorstorens en Tilburg presenteerde zich als moderne stad en verzorgingscentrum voor de regio. Doordat veel Tilburgers waren aangewezen op een uitkering, vervulde het gebouw van de Sociale Dienst een dubbele rol: zowel op maatschappelijk als stedenbouwkundig gebied.

Trein

Vaak wordt beweerd dat het gebouw een treinstel moet voorstellen. De raampartijen doen uiteraard veel denken aan de coupéramen van een treinwagon en het cor-ten-staal zou verwijzen naar de oude treinrails. Met enige fantasie zou je in de hoogbouw zelfs de schoorsteenpijp van een stoomlocomotief kunnen ontdekken... Toch blijkt uit de bronnen nergens dat dit ooit de gedachte van architect Jac. van Oers is geweest.

Interieur

Helaas is er nogal wat veranderd aan het oorspronkelijke interieur. De verlaagde systeemplafonds beperken een vrij uitzicht door de coupéramen en het kleurenpalet op de verdiepingen is verloren gegaan. Wel is het glaskunstwerk van Stef Hagemeyer in de hal nog aanwezig, alsmede de 'supertubes' voor verlichting, de betegelde liftkoker en de originele toiletruimtes. Ooit was dit een 'prettig aandoend en rustgevend interieur', met comfortabele zitelementen en hydroplanten.

Waardevol

Volgens het rapport is de voormalige 'soos' waardevol vanwege de architectuur en de plek binnen de (geschiedenis van de) stad. Het onderzoek werd uitgevoerd in opdracht van Erfgoedvereniging Heemskring Tilborch, waar Miriam overigens lid van is, werkt hiermee samen in de PNET (Projectgroep Naoorlogs Erfgoed Tilburg).

Agenda 2017

Eerstvolgende lezing: 16 november

Overige lezingen 2017: 21 december

Locatie: Regionaal Archief Tilburg, Kazernehof 75
Aanvang: 20:00u

Wilt u deze nieuwsbrief niet langer ontvangen, stuur dan een e-mail naar het secretariaat: janrossou@gmail.com

Alle nieuwsbrieven kunt u teruglezen op de website van de heemkundekring:
www.heemkundekringtilburg.nl

Rekeningnummer: NL85 INGB 0002920712 t.n.v. Heemkundekring Tilburg te Tilburg

Actum Tilliburgis

Jaargang 47, nummer 10, december 2017

Mededelingenblad van Heemkundekring 'Tilborch'

Secretariaat

Coromandelstraat 32
5037 JP Tilburg
013 - 53 62 566

Redactie

Theo van Etten
tee.joo@live.nl

www.heemkundekringtilburg.nl

Vooruitblik op 21 december:

Heemkunde in teken van Kerstmis

De laatste lezing(en)avond van dit jaar staat zoals gebruikelijk in het teken van Kerstmis. Daarom zal het tweede gedeelte hier geheel aan gewijd zijn. Voorafgaand daaraan komt Pia van den Berg vertellen over 'haar' Stadstraat.

Stadstraat

In januari besteedden we al aandacht aan dit relatief onbekende straatje in het centrum van Tilburg. De Stadstraat ligt tussen de Bisschop Zwijsenstraat en de Oude Dijk, achter de concertzaal.

Pia was bezig met een boek en een dansvoorstelling over de straat. Er kwam een website en een manifestatie. In het project worden architectonische verhalen met die van de oud-bewoners uit de periode 1900-1950 gecombineerd.

Ongetwijfeld zal zij vertellen wat er dit jaar allemaal nog meer gebeurd is in haar straat en rondom dit project.

Kerstmis

Het tweede deel van de avond zal in kerstsfeer gaan verlopen. Marianne (met accordeon) en Jan Sikkers zullen sketches en liedjes ten gehore brengen. Daarbij worden zij geassisteerd door zangers van het dubbelkwartet "Vocalise".

De catering zal drankjes serveren zodat u niets te kort komt.

Like and share:

Heemkundekring op Facebook!

Ondanks dat het verleden een grote rol speelt binnen de heemkundekring, gaan we ook met de tijd mee. En daarom bevinden wij ons sinds kort op Facebook. Hierdoor kunnen we een grotere doelgroep bereiken en extra aandacht vragen voor onze activiteiten.

De basis van alle informatieverstrekking blijft de website: www.heemkundekringtilburg.nl. Daarnaast is er voor de leden de nieuwsbrief: Actum Tilliburgis. Facebook gaan we inzetten om mensen attent te maken op de website. Het medium bestaat dus naast onze andere uitingen (en komt er niet voor in de plaats).

Wat vragen we

Voor zover je op Facebook actief bent: de pagina opzoeken en deze zoveel mogelijk delen binnen je netwerk natuurlijk! Zodat onze informatie ook binnen de netwerken van anderen wordt opgemerkt. Door te 'liken', reageren en delen bevordert je de bekendheid van onze heemkundekring.

Meedoen?

Vind je het leuk om de Facebookpagina mee te beheren? Meld je dan bij Theo van Etten. (tee.joo@live.nl)

Terugblik op de lezing van Yvonne Welings

(On)zichtbare relikwieën van het koningshuis

Dat het Nederlands koningshuis met koning Willem II een belangrijke representant in Tilburg had, zal genoegzaam bekend zijn. Toch wist Yvonne Welings nog een aantal onontdekte relikwieën te duiden of nieuw licht te werpen op de bekende zaken.

Om te beginnen is daar natuurlijk het Regionaal Archief Tilburg. In de ruimte waar de heemkundekring zijn lezingen organiseert, waren ooit de paardenstallen van de door Willem II opgerichte lancierskazerne gehuisvest. Ook de voormalige 'Koningswei' verwijst naar hem. Waar het ooit de bedoeling was om de Tilburgse fabrikanten een luxe huisvesting rondom het paleis te bieden, bouwde de vermaarde stadsarchitect Henri van Tulder een volkswijk waar een enorm saamhorigheidsgevoel heerste. Dit was zo uniek dat bewoners, nadat ze bij de afbraak van de wijk over verschillende buurten in Tilburg verspreid werden, nadien toch weer bij elkaar gingen wonen in de wijk Broekhoven.

Overlijdensakte

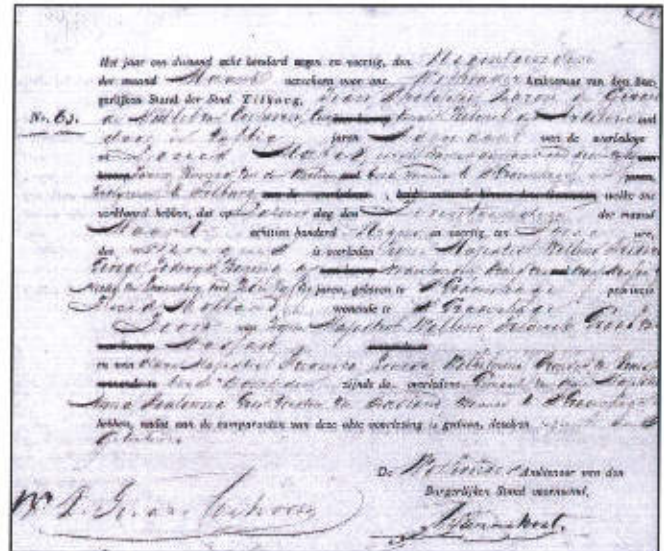
Fysieke archiefstukken zijn er ook: de door Yvonne meegebrachte overlijdensakte van de koning trok veel bekijks. Er is een folder van de koninklijke kinderwagen voor prinses Juliana. Deze werd in 1909 door de Tilburgse fabrikant Van Delft geschonken. Het origineel is overigens in paleis Het Loo te bezichtigen. Verder zijn enkele brokstukken van de oude gedenknaald bewaard gebleven. Deze stond op de plaats waar Koning Willem II overleed.

Tegenwoordig is dat een onbeduidende plek op het Stadhuisplein. Waarom daar geen markering geplaatst?

Merkwaardig standbeeld

Natuurlijk hebben we ook ons standbeeld. Het is weliswaar een afdankertje uit Den Haag, maar de opening in 1924 door kleindochter Wilhelmina trok veel Tilburgers naar de Heuvel.

In 1996 werd het standbeeld verplaatst naar de huidige locatie. Volgens een bezoeker van de lezing is er overigens iets vreemds met het beeld aan de hand. Zijn advies: ga er maar eens voor staan!

Knuffelbeer

Ondanks onze vermeende band met het koningshuis waren er volgens Yvonne in de afgelopen 100 jaar betrekkelijk weinig koninklijke bezoeken aan onze stad. Toch is de afbeelding waarbij Wilhelmina een knuffelbeer voor prinses Juliana krijgt aangeboden door Mientje, de dochter van de Beka-familie, aandoenlijk. En na de Tweede Wereldoorlog brachten Juliana en Bernhard tijdens hun '10-daagse veldtocht' een bezoek aan Tilburg. Enkele andere hoogtepunten waren het 25-jarig ambtsjubileum van koningin Juliana, waarbij de hele familie acte de présence gaf en uiteraard Koningsdag 2017, dat de Tilburgers afgelopen voorjaar tot een groot succes maakten en waarbij koning Willem Alexander tot nationale knuffelbeer werd gebombardeerd.

Terugblik op de lezing van Theo Cuijpers Koninklijk bier van Korvel

Het gebrandschilderde raam in de nieuwe woning van Theo toonde onderwerpen die 'iets met bierbrouwen' te maken hadden. Dit was voor hem de aanleiding om een zoektocht naar de oorsprong van zijn huis te starten.

Dubbel Korvels bier, Korvels Lagerbier, Korvels Beiersch bier en Korvels Moutextract zijn enkele roemruchte namen uit het Korvelse bierbrouwenverleden. "Dat er op Korvel bier werd gebrouwen was niet zo verwonderlijk, want dat gebeurde op heel veel plaatsen", zegt Theo. "Al in de 16e eeuw is hier sprake van bierbrouwerij 'Halff Maen'."

Postkoets

In 1804 richt Jacobus (Koob) van Roessel bierbrouwerij 'de Posthoorn' op. Als locatie kiest hij voor het Korvelplein, ongeveer waar nu het Calandhof is. Aan de straatzijde bouwt hij een woning en kantoor (deze werden in 1929 gesloopt). De naam van zijn brouwerij verwijst naar de postkoets, die hier regelmatig passeert. Saillant detail: Koning Willem II zou hier regelmatig vertoeven, echter zonder opgemerkt te worden door de overige stamgasten.

Beiers bier

Van Roessel is een vooruitstrevend ondernemer; hij is de eerste bierbrouwer die gebruik maakte van stoomkracht. De Posthoorn specialiseert zich in het brouwen van ondergistende bieren, ook wel Beierse bieren genoemd. In Brabant is tot dan toe gebruikelijk om bovengistende bieren te brouwen. Het nadeel hiervan is echter dat de kwaliteit lastig te sturen valt: een simpel fruitvliegje kan het brouwproces al frustreren. Veel brouwers nemen het idee van Van Roessel over, waaronder ook de familie Swinkels uit Lieshout. Bavaria betekent dan ook: Beieren.

Ijskelder

Later zwaait Jacques van Roessel, een nazaat van 'Koob' de scepter in het bedrijf. Hij bouwt het uit tot de grootste bierbrouwerij van Tilburg en een van de grootste in Noord-Brabant. De plaatselijke boeren vinden een aardige bijverdiensite door de ijsblokken voor de ijskelder aan te voeren: zo'n 800 karren maar liefst. Eind 19e eeuw bouwt Van Roessel een nieuwe brouwerij met ijsmachines.

Bieroorlog

Lastig is het in 1891 wanneer de 'bieroorlog' woedt. De Trappisten gaan bierbrouwen om in hun onderhoud te voorzien en kunnen dat doen tegen veel lagere kosten dan de 'burger' brouwers. Het gaat zelfs zover dat de Tilburgse bierbrouwers een boze brief naar de paus sturen. De Tilburgse bevolking is echter op de hand van de brouwers. Tijdens een tochtje naar de Rendierhoeve in Moergestel vliegen de schillen en eieren bij de paters Trappisten over de muur.

Ontslag

De beginjaren van de 20e eeuw zijn hectisch. In 1904 wordt het eeuwfeest gevierd en in 1908 verandert de naam in NV Bierbrouwerij De Posthoorn, voorheen De Erven A. H. van Roessel. In 1909 wordt Jacques van Roessel ontslagen. Hij zet zijn carrière voort als agent bij de Oranjeboom brouwerij, waarna de Tilburgse bierverkopers hun bier via hem inkopen. Vele jaren en rechtszaken later, in 1916, wordt het ontslag ongedaan gemaakt.

Overname

In diezelfde periode wordt De Posthoorn eigendom van brouwerij De Drie Hoefijzers in Breda. De bedrijfshallen aan het Korvelplein worden verhuurd aan de Brockway busmaatschappij. Jacques van Roessel verhuist naar Bad Godesberg in Duitsland en zijn medefirmant Georg Küsswetter vertrekt naar Karlstadt am Main. In 1931 doen de zonen van Jacques nog een poging om een doorstart te maken, maar helaas stopt dit avontuur in 1936.

De Posthoorn leeft!

Toch leeft de naam van De Posthoorn voort, zelfs als biermerk. Tot 1972 bleef de naam officieel bestaan onder de vlag van De Drie Hoefijzers. Nadat dit bedrijf in 1984 wordt overgenomen door De Verenigde Brouwerijen, verandert de biernaam in Royal Dutch Posthoorn. Inbev (waarin De Verenigde Brouwerijen opgaat) verkoopt de merknaam aan United Dutch Breweries. Dit bedrijf laat het woord 'Posthoorn' vallen. Maar Royal Dutch blijft behouden en ... kun je nog steeds kopen. Proost!

Torenklokken kijken in de Goirkese kerk

Op zaterdag 16 december organiseert werkgroep 'De Torenklok' een rondleiding naar de klokkentoren van de Goirkese kerk. Daarbij wordt aan een beperkte groep bezoekers tekst en uitleg gegeven over het vak van klokkengieter. Met deze bezichtiging hoopt de werkgroep dit erfgoed onder de aandacht te brengen bij een breed Tilburgs publiek.

De route loopt vanuit het voorportaal van de Goirkese kerk en via een houten trap naar boven. Vervolgens gaat het via een houten loopbrug over het middenschip van de kerk. Boven het priesterkoor leidt opnieuw een houten trap naar boven, waarna je bij de klokkenruimte komt. Van hieruit heb je door de galmgaten een prachtig uitzicht over Tilburg.

Peter van Gestel en de pas 18-jarige Leander Schoormans zijn de gidsen. Onderweg vertellen zij over de geschiedenis van de klokkentoren en het vak van klokkengieter. Over het materiaal, het geluid, de klankkleuren het 'gelui' (alle klokken bij elkaar).

Over werkgroep De Torenklok

Werkgroep 'De Torenklok' is een onderdeel van heemkundekring Tilborch. Het klokkenerfgoed kent zowel een materiële als een immateriële insteek: de fysieke klokken enerzijds en de rijke tradities van het luiden anderzijds.

Wil je meer weten over deze werkgroep, informeer dan bij Peter van Gestel: pmfl.vangestel@hotmail.com.

Monumenten

Ondanks dat het voormalige ketelhuis van de NS werkplaats op de gemeentelijke monumentenlijst staat, zijn er plannen om er appartementen en kantoren in te vestigen. Als heemkundekring hebben wij hiertegen bezwaar aangetekend en Frans van Aarle heeft hierover vragen gesteld in de commissie Vestigingsklimaat.

Aanvankelijk was er belangstelling voor het gebouw maar door de asbest-ervuiling, onder andere in de drie stoomketels, haken geïnteresseerden af. Dit probleem zal opgelost moeten worden, alvorens tot een goede planvorming te kunnen komen. De gemeente zal als eigenaar hierin zijn verantwoordelijkheid moeten nemen.

Monumentenlijst

Daarnaast hebben we bij B&W en de gemeenteraad aangedrongen om de uitbreiding van de gemeentelijke Monumentenlijst met 100 panden tijdig af te ronden.

Agenda

Eerstvolgende lezing: 21 december (in het teken van Kerstmis)

Lezingen in 2018: 18-1, 15-2, 15-3, 19-4, 17-5, 21-6, vakantie, 20-9, 18-10, 15-11, 20-12

Locatie: Regionaal Archief Tilburg, Kazernehof 75
Aanvang: 20:00u

Wilt u deze nieuwsbrief niet langer ontvangen, stuur dan een e-mail naar het secretariaat: janrossou@gmail.com

Alle nieuwsbrieven kunt u teruglezen op de website van de heemkundekring:
www.heemkundekringtilburg.nl

Rekeningnummer: NL85 INGB 0002920712 t.n.v. Heemkundekring Tilburg te Tilburg